

Ilona Nieminen
Veronika Voltsek

Käänteinen arvonlisävero rakennusalalla

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Tradenomi
Talous ja rahoitus
Opinnäytetyö
Tammikuu 2011

Tekijät Otsikko	Ilona Nieminen ja Veronika Voltsek Käänteinen arvonlisävero rakennusalalla
Sivumäärä Aika	67 + 1 liite Tammikuu 2011
Tutkinto	Tradenomi
Koulutusohjelma	Liiketalous
Suuntautumisvaihtoehto	Talous ja rahoitus
Ohjaaja	Lehtori Antti Hovi
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden aiheuttamia muutoksia rakennusalalla. Tavoitteena oli tutkia, mitä muutoksia järjestelmä uudistus luo rakennusalan toimijoille ja miten toimijat ovat valmistautuneet muutoksiin. Työn tarkoituksena oli myös pyrkiä erittelemään käänteisen arvonlisäveromenettelyn tuomia etuja ja haittoja sekä rakennusalan toimijoiden suhtautumista käänteiseen arvonlisäverotukseen. Käänteistä arvonlisäverotusta tarkasteltiin lisäksi rakennusalan ongelmien, kuten kirjanpöytäkirjojen väärinkäytösten, näkökulmasta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin e-lomakekyselyllä, joka lähetettiin erikokoisille rakennusalan yrityksille. Yrityksille lähetetyistä 60 kyselystä vain viiteen saatiin vastaus.</p> <p>Tutkimus osoitti, että yritysten mielikuvat käänteisestä arvonlisäverotuksesta vaihtelivat. Yritykset, joiden mielikuva käänteisestä arvonlisäverotuksesta oli negatiivinen, uskoivat, että käänteinen arvonlisäveromenettely aiheuttaa niille paljon haittaa mutta ei anna niille lainkaan hyötyä. Sen sijaan yritykset, joilla oli melko positiivinen mielikuva käänteisestä arvonlisäverotuksesta, kokivat, että järjestelmä uudistuksesta on niille enemmän hyötyä kuin haittaa. Yritykset mainitsivat käänteisen menettelyn hyödyiksi muun muassa veronkierron vähenemisen ja kilpailuasetelman muuttumisen. Neljä viidestä vastanneesta oli valmistautunut uudistukseen esimerkiksi varaamalla koulutuksia ja tekemällä laskelmia.</p>	
Avainsanat	arvonlisävero, käänteinen arvonlisäverotus, rakennusala, harmaa talous

Authors Title	Ilona Nieminen and Veronika Voltsek Reversed value added tax in construction industry
Number of Pages Date	67 pages + 1 appendix January 2011
Degree	Bachelor of Business Administration
Degree Programme	Business Administration
Specialisation option	Accounting and Finance
Instructor	Antti Hovi, Lecturer
<p>The purpose of this study was to find out what changes reverse value added taxation (VAT) will cause to the construction industry and how companies have prepared for the changes. Another aim was to define advantages and disadvantages of the reverse charge. Additionally, the goal was to pin down the opinions of the construction companies. Finally, reverse VAT was viewed from the perspective of the grey economy.</p> <p>The study was intended to be carried out as a quantitative research. Research material was collected by e-survey which was sent to construction companies of different sizes. The purpose was to analyze data by using statistical methods. Owing to the low response rate the study took a more qualitative form. 60 e-surveys were sent and only five answers were received.</p> <p>The construction companies' opinions on reverse VAT ranged from negative to fairly positive. The companies with a negative opinion thought that reverse VAT causes them no advantages. On the other hand, the companies with fairly positive opinion believed that the reverse VAT will bring them more advantages than disadvantages. Among the advantages mentioned was the possible change in the companies' competitive position. According to the results of the research the majority of the companies were of the opinion that quite a lot of changes result from the new reverse charge procedure. Four out of five respondents had prepared for the changes by booking training sessions for key personnel.</p>	
Keywords	value added tax, reverse charge, construction industry, grey economy

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet	3
1.3 Tutkimusmenetelmät	4
1.4 Työn rakenne	4
2 Arvonlisäverotus	5
2.1 Arvonlisäverotuksen kehitys	6
2.1.1 Arvonlisäverotuksen käyttöönotto	6
2.1.2 EU-jäsenyyden vaikutus arvonlisäverojärjestelmään	7
2.2 Verojärjestelmän neutraalisuus	8
2.3 Verokannat	9
2.4 Verovelvollisuus	10
2.4.1 Verovelvollisen määritelmä	10
2.4.2 Tavarán ja palvelun myynti Suomessa	11
2.4.3 Toiminta liiketoiminnan muodossa	12
2.5 Arvonlisäverollinen toiminta	13
2.5.1 Arvonlisäverollisen toiminnan aloittaminen	13
2.5.2 Arvonlisäverollisen toiminnan päättyminen	14
2.6 Vähennysoikeus	15
2.6.1 Vähennysoikeuden periaate	15
2.6.2 Osto verovelvolliselta	16
2.7 Veron ilmoittaminen ja maksaminen	17
2.7.1 Suorite-, laskutus- ja maksuperusteinen kohdistaminen	17
2.7.2 Verotili	18
2.7.3 Kausiveroilmoitus	20
2.8 Ulkomaalaisten arvonlisäverovelvollisuus	21
2.8.1 Liiketoiminnan harjoittaminen ja kiinteä toimipaikka	21
2.8.2 Ostajan verovelvollisuus	21
2.9 Arvonlisävero rakennusalalla	22
2.9.1 Rakentamisen verotuskäsittely	23
2.9.2 Rakentamispalvelujen vähennykset	24

3 Rakennustoimiala Suomessa	24
3.1 Rakentamisen määritelmä	24
3.2 Urakkamuodot	25
3.3 Rakennusalan ongelmia	26
3.3.1 Talousrikollisuus ja harmaa talous	26
3.3.2 Kirjanpidollisia väärinkäytöksiä	27
3.3.3 Talousrikosten tunnusmerkkejä ja vaikutuksia rakennusosalalla	29
3.4 Väärinkäytösten ehkäisykeinot	30
3.4.1 Verolainsäädäntö ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmat	30
3.4.2 Virke-projekti	31
3.4.3 Raksa-hanke	32
3.4.4 Valtion ja viranomaisten rooli	33
3.4.5 Tilaajavastuulaki	34
3.4.6 Neljännesvuosi-ilmoitukset ja kulunvalvonta	35
3.5 Yhteenveto harmaasta taloudesta	36
4 Käännetty arvonlisäverotus	37
4.1 Käännetyn arvonlisäverotuksen määrittely	37
4.2 Käännetyn verovelvollisuuden soveltaminen rakentamispalveluihin	38
4.2.1 Rakentamispalvelujen määritelmä	38
4.2.2 Käännetty verovelvollisuus käytännössä	39
4.2.3 Käännetyn verovelvollisuuden voimaantulo rakennusosalalle	40
4.3 Hallituksen esitys käännetystä arvonlisäverotuksesta	40
4.3.1 Soveltamisala	41
4.3.2 Myyjän ja ostajan asema sekä käännetyn järjestelmän aiheuttamat muutokset	42
4.3.3 Vaikutukset	43
4.4 Käännetty arvonlisäverotus muissa maissa	45
4.4.1 Käännetty arvonlisäverotus Itävallassa	46
4.4.2 Käännetty arvonlisäverotus Saksassa	47
4.4.3 Käännetty arvonlisäverotus Alankomaissa	48
4.4.4 Käännetty arvonlisäverotus Ruotsissa	50
4.5 Käännetyn arvonlisäverotuksen edut	52
4.6 Käännetyn arvonlisäverotuksen haitat	53
4.7 Yhteenveto käännetystä arvonlisäverotuksesta	54

5 Tutkimus käänteisestä arvonnisäverotuksesta rakennusalalla	55
5.1 Tutkimuksen tyyppi	55
5.2 Tutkimuksen toteutus	56
5.3 Tutkimuksen tulokset	56
5.3.1 Kyselyn tulokset	57
5.3.2 Kyselyn tulosten vertailu julkisuudessa käytyyn keskusteluun	59
5.4 Johtopäätökset	60
6 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotus	62
6.1 Arviointi	62
6.2 Jatkotutkimusehdotus	63
Lähteet	64

Liitteet

Liite 1. E-kysely käänteisestä arvonnisäverotuksesta

1 Johdanto

Rakennusalan ongelmat ovat olleet puheenaiheena jo 1990-luvun lamavuosista asti, ja niihin on yritetty löytää ratkaisukeinoja. Osa keinoista on jo käytössä, kuten erilaiset valtiovallan laatimat harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmat. Yhä enenevässä määrin pyritään kehittämään ja ottamaan käyttöön entistä parempia rakennusalan ongelmien torjunta- ja ratkaisumenetelmiä. Uusin menetelmä on käänteinen arvonlisäverotus, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että myyjän sijasta ostaja tilittää arvonlisäveron valtiolle.

Käänteinen arvonlisävero on ollut käytössä jo vuosia monissa muissa Euroopan maissa. Tämän vuoden huhtikuun alusta käänteinen arvonlisäverojärjestelmä otetaan käyttöön myös Suomessa. Paljon keskustelua herättäneestä järjestelmästä on monia mielipiteitä ja eri tahoilla on omat näkemyksensä siitä, miten hyvin tämä järjestelmä toimii käytännössä.

1.1 Taustaa

Käänteinen arvonlisäverotus ei ole keksintönä uusi, koska se on ollut käytössä esimerkiksi Alankomaissa jo vuodesta 1982 (Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusallalla 2006, 9). Myöhemmin käänteisen arvonlisäverotuksen järjestelmä on otettu käyttöön muun muassa Itävallassa, Saksassa ja Ruotsissa. Ruotsi on käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönotossa tuorein maa, koska menetelmä otettiin Ruotsissa käyttöön vuonna 2007. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 7.) Maiden käyttämissä käänteisen arvonlisäverotuksen malleissa on eroja, jotka johtuvat erilaisista maakohtaisista lainsäädännöistä ja menettelyn käyttöönoton laajuudesta.

Alankomaiden malli on kaikkein laajin, ja sitä sovelletaan rakennusalan lisäksi myös muilla teollisuudenaloilla, joista esimerkkinä voidaan mainita metallirakennus-, laivanrakennus- ja vaatetusteollisuus (Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalalla 2006, 9). Muissa käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden menettelyn käyttöön ottaneissa maissa soveltaminen on rajattu koskemaan vain rakennustoimialaa.

Keskustelua käänteisestä arvonlisäverotuksesta ja sen mahdollisesta käyttöönotosta on käyty Suomessa jo pitkään. Käytännössä asialle ei kuitenkaan tehty mitään pitkään aikaan, kunnes viime vuonna päätettiin, että käänteinen arvonlisäverovelvollisuus tulee käyttöön tänä vuonna huhtikuun alusta. Joidenkin mielestä käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönotto on positiivinen asia, ja monet uskovatkin uuden järjestelmän ratkaisevan rakennusalan ongelmat. Toisaalta monet ovat sitä mieltä, että käyttöönottoa olisi pitänyt lykätä siihen asti, kunnes Ruotsista olisi saatu jonkinlaisia tuloksia siitä, toimiiko menettely käytännössä, kuten uskotaan, vai onko edelleen jotakin kehitettävää.

Uuden järjestelmän hyödyistä ja haitoista on keskusteltu sekä viranomaistasolla että yleisesti, mutta yhtenäistä linjaa uuden järjestelmän paremmuudesta verrattuna nykyiseen järjestelmään ei ole tuntunut löytyvän. Lisäksi rakennusalan arvonlisäverotuksen monimutkaisuus tuo omat hankaluutensa käännetyn menettelyn soveltamiseen. Käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönottoa puolustellaan muiden jäsenmaiden hyvillä kokemuksilla. Suomen kannalta olisi hyödyllistä tietää esimerkiksi Ruotsin käytännön tuloksista, jotka on saatu aikaan käänteisellä arvonlisäverotuksella. Ruotsin kokemuksia ei kuitenkaan ole erityisen paljon saatavilla vielä tällä hetkellä. Oman haasteensa käännetyn arvonlisäverotuksen käyttöönotolle tuo se, että rakennusalalla sovellettavan käännetyn menettelyn ja suomalaisen rakennustoimialan erityispiirteiden yhdistäminen saattaa olla monimutkaisempaa kuin on ajateltu (Kulla 2009, 3–4).

1.2 Tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Tässä työssä on tarkoitus tutkia käänteistä arvonlisäverovelvollisuutta, sen aiheuttamia muutoksia sekä etuja ja haittoja. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Mitä muutoksia käänteinen arvonlisäverovelvollisuus aiheuttaa rakennusalan toimijoille?
- Miten näihin muutoksiin on valmistauduttu tai valmistaudutaan tulevaisuudessa?
- Miten alan toimijat suhtautuvat tulevaan muutokseen?

Käsiteltäviin aiheisiin kuuluu myös käänteisen arvonlisäverotuksen vaikutukset rakennusalan ongelmiin, kuten harmaaseen talouteen.

Työssä keskitytään käänteiseen arvonlisäverotukseen rakennusalalla ja erityisesti siihen, miten se vaikuttaa alalla toimiviin yrityksiin. Lisäksi tavoitteena on tuoda esille rakennusalan erityisiä piirteitä, jotka voivat vaikuttaa oleellisestikin uuden järjestelmän käyttöönottoon ja sen toimimiseen. Käsittelyn ulkopuolelle jäävät muut mahdolliset alat, joissa käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta voidaan käyttää. Tutkimuksessa pyritään selvittämään käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönoton yrityksille aiheuttamia suoria vaikutuksia ja kustannuksia. Ylimääräisiä kustannuksia yrityksille voi aiheutua muun muassa muutoksista tietojärjestelmiin, työtapoihin ja käytäntöihin. Käännetyn verovelvollisuuden epäsuorat vaikutukset, kuten kilpailutilanteen muutokset, ovat vaikeasti arvioitavissa, mutta niitäkin sivutaan jossain määrin.

Käänteisellä arvonlisäverotuksella pyritään heikentämään harmaan talouden piirissä toimivien yrittäjien toimintamahdollisuuksia. Arvonlisäverotuottojen menetyksiä aiheutuu erityisesti silloin, kun ostaja vähentää veron, jota myyjä ei ole lainkaan tilittänyt valtiolle. Käänteisellä arvonlisäverovelvollisuudella pyritään vaikuttamaan juuri tähän ongelmaan. Ongelma on erittäin yleinen rakennusalalla, minkä vuoksi käännetty menettely aiotaan ottaa käyttöön juuri rakennusalalla. Kotitalouksien teettämää pimeää rakennustyötä ei käsitellä työssä, koska käänteisellä arvonlisäverotuksella ei voi juuri-

kaan vaikuttaa kotitalouksien piirissä teetettyyn rakentamistyöhön. Kotitalouksien piirissä esiintyvää pimeää työvoimaa on saatu kitkettä tehokkaasti kotitalousvähennyksen avulla. (Kulla 2009, 6.)

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen oli tarkoitus olla luonteeltaan kvantitatiivinen, ja empiirinen osio koostui kyselystä, joka toteutettiin Internet-kyselyn muodossa. Kysely lähetettiin erikokoisille suomalaisille rakennusalan yrityksille. Kyselyn avulla pyrittiin saamaan selville yritysten suhtautumista käänteiseen arvonlisäverotukseen ja sitä, mitä mieltä yritykset ovat uuden järjestelmän hyödyllisyydestä. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon kustannuksia uusi järjestelmä aiheuttaa yrityksille ja miten yritykset ovat valmistautuneet järjestelmän käyttöönottoon. Tutkimuksella pyrittiin saamaan selville myös yritysten mielipiteitä siitä, ratkaiseeko käänteinen arvonlisäverovelvollisuus rakennusalan ongelmia vai vaatiiko ongelmien ratkaisu muitakin toimia uuden järjestelmän tilalle tai rinnalle.

Kyselyn alhaisen vastausprosentin vuoksi tutkimuksen luonne muuttui enemmän kvalitatiiviseksi. Tämän vuoksi tutkimusosioon sisällytettiin myös vertailua julkisuudessa käytettyjen puheenvuorojen ja kyselyn keskeisen sisällön yhtenevyyksistä ja eroista. Tutkimusosiossa analysoitiin myös julkisuudessa kirjoitettuja ja puhuttuja aineistoja.

1.4 Työn rakenne

Työssä käsitellään aluksi kulutusverotusta ja arvonlisäveroa yleisesti, jotta lukijalle muodostuu selkeä kuva aiheen taustoista. Arvonlisäverotukseen oleellisesti kuuluvia asioita sekä arvonlisäverotuksen ja rakennusalan yhtymäkohtia tarkastellaan arvonlisävero-osuudessa.

Toisessa pääluvussa tarkastellaan suomalaista rakennustoimialaa ja sen piirteitä. Rakennusalan ja sen keskeisimpien ongelmien esittely antaa lukijalle kuvan siitä, mitä ongelmia käänteisellä arvonlisäverovelvollisuudella pyritään ratkaisemaan. Rakennustoimialaa käsittelevässä luvussa käydään läpi myös erilaisia talousrikollisuuden ja harmaan talouden ilmenemismuotoja ja niihin jo olemassa olevia ratkaisukeinoja.

Teoriaosuuden viimeisessä luvussa käydään läpi käänteistä arvonlisäverotusta ja sen etuja ja haittoja. Myös muiden maiden kokemuksia ja järjestelmiä esitellään, jotta lukija ymmärtää, että vaikka kyseessä on periaatteessa samanlainen järjestelmä, niin eroja maiden välille aiheutuu muun muassa erilaisista lainsäädännöistä. Erityisesti Alankomaiden ja Ruotsin käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden järjestelmiä esitellään tarkemmin, koska Alankomaissa järjestelmä on ollut käytössä jo pitkään ja Ruotsi taas on lähimpänä Suomea sekä kulttuurillisesti että lainsäädännöllisesti.

Teoriaosuuden jälkeen esitellään tutkimuksessa käytetty kysely ja tutkimustulokset. Tutkimusosuudessa käydään läpi myös julkisuudessa käytyjä keskusteluja ja kirjoituksia ja verrataan niitä kyselyn sisältöön ja vastausaineistoon. Lopuksi tehdään yhteenvetoja kyselystä sekä muusta käytetystä materiaalista ja pyritään vastaamaan mahdollisimman täydellisesti esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi pyritään antamaan ehdotuksia tuleviksi opinnäytetöiksi, joilla voisi täydentää, selventää ja päivittää tätä työtä.

2 Arvonlisäverotus

Arvonlisävero kuuluu kulutusveroihin, mikä tarkoittaa, että arvonlisäveroa maksetaan hyödykkeiden vaihdannasta eli palveluiden ja tavaroiden kulutuksesta. Kulutusverotuksessa veron maksajia ovat hyödykkeiden lopulliset kuluttajat. Arvonlisäveron lopulliset maksajat eli kotitaloudet eivät kuitenkaan tilitä veroa valtiolle, sillä arvonlisävero on välillinen vero. Välillisessä verotuksessa tavaroita ja palveluita myyvät yritykset toimivat veron tilittäjinä. Yritykset siirtävät veron myyntihintaansa, jonka kuluttajat maksavat

ostotapahtuman yhteydessä. Myyjäyrittäjä tilittää veron valtiolle ikään kuin kuluttajan puolesta. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 28–29.)

Arvonlisäverojärjestelmä on yleisimmin käytetty kulutusverojärjestelmä. Se on käytössä yhä enenevässä määrin Euroopan maiden lisäksi myös Aasiassa, Etelä-Amerikassa ja Afrikassa. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 28.)

2.1 Arvonlisäverotuksen kehitys

2.1.1 Arvonlisäverotuksen käyttöönotto

Suomessa otettiin käyttöön yleinen kulutusverotus toisen maailmansodan aikana vuonna 1941. Säädetyn liikevaihtoverolain oli tarkoitus olla alun perin väliaikainen veromuoto valtion talouden paikkaamiseksi. Liikevaihtoverolakia uudistettiin 1950-luvun alussa ja seuraavan kerran vuonna 1964. Uusi liikevaihtoverolaki, jolla järjestelmää lähennettiin kohti arvonlisäverojärjestelmää, tuli voimaan vuoden 1991 alussa. Nykyinen arvonlisäverolaki tuli voimaan 1.6.1994, jolloin myös liikevaihtovero lakkautettiin. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 25.)

Suomessa sovelletuissa liikevaihtoverojärjestelmissä verollista oli pääsääntöisesti tavaroiden myynti. Vain eräiden harvojen palvelujen myynti oli veron piirissä, eli käytännössä palvelut eivät kuuluneet liikevaihtoverotusjärjestelmään. Liikevaihtoverotuksen toinen piirre oli se, että verollista toimintaa harjoittavat yritykset eivät saaneet vähentää läheskään kaikkien ostojen hintaan sisältyvää veroa toimintaansa varten ostamiinsa tavaroista. Käyttöomaisuusostot olivat yleensä vähennyskelvottomia, ja vähennysoikeus koski vain raaka-aineiden ja jälleenmyytävien tavaroiden ostoa. Vähitellen vähennyskelpoisiksi tulivat myös tuotannollisessa toiminnassa käytettävien koneiden ja laitteiden hankinnat 1970-luvun loppupuolelta alkaen. Koska veropohja oli suppea ja vähennysoikeus rajoitettu, syntyi verollisten tavaroiden myyntihintoihin kertaantuvaa

veroa. Samoista syistä johtui myös piilevän veron syntyminen periaatteessa verottomien hyödykkeiden hintoihin. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 25–26.)

Verotuksen parempi neutraalisuus oli yhtenä syynä arvonlisäverotusjärjestelmään siirtymiseen. Liikevaihtoverojärjestelmään verrattuna arvonlisäverojärjestelmän veropohja ja vähennysoikeus ovat laajemmat. Laajan veropohjan ansiosta yrityksen liiketoimintaansa varten ostamissa tuotantopanosten hinnoissa ei ole piilevää veroa, koska tuotantopanosten myyjä on saanut vähentää omiin hankintoihinsa sisältyneen veron. Laaja vähennysoikeus taas mahdollistaa sen, että arvonlisäverovelvolliset yritykset voivat vähentää käytännössä kaikkiin liiketoimintaa varten tekemiinsä hankintoihin sisältyvän veron. Yhdessä laaja veropohja ja vähennysoikeus takaavat sen, että vero ei kertaannu myyntihinnoissa. Toisin sanoen lopullinen kuluttaja maksaa veroa vain verokannan osoittaman määrän hyödykkeen ostaessaan. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 26.)

Arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotto neutralisoi myös Suomessa tuotettujen tavaroiden myyntiä kansainvälisillä markkinoilla. Tavaroihin sisältyi liikevaihtoverotuksen aikana piilevää veroa, joka näkyi myös ulkomaille myytävien tavaroiden hinnoissa. Suomen tärkeimmissä kilpailijamaissa oli sovellettu arvonlisäverojärjestelmää jo aiemmin, joten siirtyminen arvonlisäverojärjestelmään paransi suomalaisten tuotteiden kansainvälistä kilpailukykyä, kun piilevä vero poistui tuotteiden hinnoista. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 27.)

2.1.2 EU-jäsenyyden vaikutus arvonlisäverojärjestelmään

Arvonlisäverojärjestelmä on käytössä kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja sen omaksuminen oli yksi edellytys Suomen liittymiselle yhteisön jäseneksi. Euroopan unionin neuvosto antaa Euroopan unionin perustamissopimuksen mukaan yksimielisesti komission ehdotuksesta säännökset liikevaihtoveroa, valmisteveroja ja muita välillisiä veroja koskevasta lainsäädännöstä. Euroopan unionin neuvoston antamien säännösten

tarkoitus on yhdenmukaistaa lainsäädäntöä Euroopan unionin jäsenvaltioissa sisämarkkinoiden toteuttamisen ja toiminnan varmistamiseksi. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 27.)

Euroopan unionin jäseneksi liittymisen yhteydessä arvonlisäverodirektiivi tuli Suomen valtiota sitovaksi vuoden 1995 alussa. Direktiivit ovat jäsenvaltioille annettuja ohjeita kansallisen lainsäädännön sisällöstä, eli ne ovat sekundaarilainsäädäntöä. Osa direktiivien säännöksistä velvoittaa jäsenvaltioita ja osa on jäsenvaltioiden vapaaehtoisesti toteutettavia. Liittyminen Euroopan unioniin tarkoitti, että Suomen arvonlisäverolaki ei voinut olla ristiriidassa Euroopan unionin neuvoston antaman direktiivin pakottavien säännösten kanssa. Suomen arvonlisäverolaki ei kuitenkaan vastaa täysin direktiivin säännöksiä, sillä Suomi sai liittymisneuvotteluissa oikeuden eräisiin poikkeuksiin Euroopan unionin arvonlisäverojärjestelmästä. Poikkeuksia arvonlisäverojärjestelmästä ovat esimerkiksi tilattavien sanoma- ja aikakauslehtien nollaverokanta sekä kirjailijoiden ja esiintyvien taiteilijoiden saamien palkkioiden verottomuus. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 27–28.)

2.2 Verojärjestelmän neutraalisuus

Arvonlisäverotuksessa verovelvollisia ovat tavaroiden ja palvelujen tuottajat ja jälleenvyyjät, sillä veroa maksetaan vaihdannan kaikissa vaiheissa. Huolimatta siitä, että kaikki yritykset tilittävät valtiolle arvonlisäveron vaihdannan kaikissa vaiheissa, se ei kuitenkaan kertaannu hyödykkeen hinnassa neutraalisuuden periaatteen vuoksi. Neutraalisuuden periaatteen mukaan kuluttajan maksamaan hintaan sisältyvä vero on samansuuruinen eli sillä ei ole merkitystä, miten monen vaihdannan vaiheen kautta hyödyke on kulkenut ennen päätymistään kuluttajalle. Veron kertaantuminen estetään yrityksille myönnetyn vähennysoikeuden avulla. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 29.) Yritykset ostavat tuotantopanokset verollisina, mutta verovelvollinen ostaja on oikeutettu vähentämään ostohintoihin sisältyvän veron. Käytännössä kaikkien tuotantopanosten hankintahintoihin sisältyvän veron on oltava vähennyskelpoista, jotta veron kertaantuminen saadaan estettyä. Lisäksi veropohjan on oltava laaja, koska vähennysoikeus on ainoastaan verovelvollisilla. (Linnakangas & Juanto 2004, 13.)

Kaikkeen kulutukseen kohdistuvana arvonlisäverotus ei vaikuta hyödykkeiden suhteellisiin hintoihin verrattuna tilanteeseen, jossa verotusta ei olisi lainkaan. Tavaroiden ja palveluiden tuotanto ja jakelu on vapautettu vähennysoikeuden avulla tuotantopanos-hankinnoista maksetusta verosta. Näin arvonlisäverojärjestelmä ei periaatteessa vääristä yritysten ja yksittäisten kuluttajien valintoja. (Linnakangas & Juanto 2004, 12.)

2.3 Verokannat

Euroopan yhteisön jäsenvaltioissa on vahvistettava tietty veron prosenttiosuus, jonka on oltava sama kaikille hyödykkeille. Prosenttiosuuden täytyy olla vähintään 15 prosenttia. Suomessa kyseisestä verokannasta on säädetty Arvonlisäverolaissa, jonka mukaan Suomessa yleinen verokanta tavaroille ja palveluille on 23 prosenttia. Yleistä verokantaa sovelletaan pääsääntöisesti, mutta jäsenvaltioilla on oikeus soveltaa tiettyihin määrättyihin hyödykkeisiin joko yhtä tai kahta alennettua verokantaa. Alennettu verokanta saa olla vähintään viisi prosenttia. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 189.)

Suomessa on käytössä kaksi alennettua verokantaa, jotka ovat 13 ja 9 prosenttia. 13 prosentin verokantaan kuuluvat muun muassa elintarvikkeet ja rehut. Lisäksi 1.7.2010 alkaen voimaantulleen arvonlisäverokantojen muutoksen mukana myös ravintolapalvelut tulivat mukaan 13 prosentin verokantaan. Ennen muutosta ravintolapalveluilla oli 22 prosentin verokanta. 9 prosentin verokantaa sovelletaan muun muassa lääkkeisiin, kirjoihin ja henkilökuljetuksiin, joihin luetaan taksit, bussit, junat ja kotimaan lennot. Myös kulttuuri- ja viihdetilaisuuksien sekä kulttuurilaitosten pääsymaksut kuuluvat 9 prosentin verokantaan. (Arvonlisäverokantojen muutos 1.7.2010; Oikkola 2010.)

Niillä verovelvollisilla, jotka myyvät alennetun verokannan alaisia hyödykkeitä, on oikeus tehdä täysimääräinen vähennys verollista liiketoimintaa varten hankkimistaan tavaroista ja palveluista. Alennetulla verokannalla myytävän hyödykkeen myyntihintaan sisältyy veroa vain verokannan osoittama määrä, mikä johtuu vähennysoikeudesta. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 191.)

Nollaverokanta-ilmaisu on käytössä sekä kirjallisuudessa että käytännössä, silloin kun puhutaan verokannoista. Nollaverokannalla voidaan tarkoittaa verotonta myyntiä ulkomaille sekä tiettyjen verottomien tavaroiden, kuten tilattujen lehtien tai vesialusten, myyntiä. Nollaverokannan alaisessa myynnissä myyjä saa vähentää edellä mainittua toimintaa varten hankkimiensa tuotantopanosten verot siitä huolimatta, että oma myynti on verotonta. Kyseessä oleva myyjäyryitys on usein palautuksen saaja. Toimintaa, joka on verotonta, mutta myös vailla tuotantopanosten vähennysoikeutta, ei ole syytä kutsua nollaverokannan alaiseksi toiminnaksi. Verottomia ja vailla tuotantopanosten vähennysoikeutta olevia toimintoja ovat esimerkiksi rahoituspalvelut. (Linnakangas & Juanto 2004, 146.)

2.4 Verovelvollisuus

2.4.1 Verovelvollisen määritelmä

Verovelvollisuudella on keskeinen merkitys arvonlisäverotuksesta puhuttaessa. Verovelvollisuus velvoittaa tilittämään myynnistä arvonlisäveroa valtiolle ja toisaalta oikeuttaa vähentämään toimintaa varten suoritetuista ostoista aiheutuneen veron vähennysoikeuden kautta. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 31.) Pääsäännön mukaan jokainen tavaroiden ja palvelujen myyntiä liiketoiminnan muodossa Suomessa harjoittava on verovelvollinen ja velvollinen rekisteröitymään arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Arvonlisäveroa on lisäksi tilittävä Suomessa tapahtuvista tavaroiden maahantuonnista, tavaroiden siirrostä, varastointimenettelystä ja tavaroiden yhteisöhankinnasta. Arvonlisäverovelvollisuus voi syntyä myös ostajalle käännetyn verovelvollisuuden perusteella. Eräissä tilanteissa verovelvollisen tulee puolestaan suorittaa niin sanottua oman käytön veroa. (Ah-lajärvi & Joki-Korpela & Jokinen & Kontu & Vilppula 2002, 13.)

Verovelvollisuuden aiheuttavaan pääsääntöön on poikkeuksia, jotka mainitaan arvonlisäverolaissa erikseen. Yksi esimerkki poikkeuksista on vähäinen toiminta. Vähäinen toiminta on jätetty arvonlisäverotuksen ulkopuolelle hallinnollisista syistä, vaikka toiminta muuten täyttäisikin verovelvollisuuden piirteet. Lisäksi poikkeus helpottaa rajan-

vetoa liiketoiminnan muodossa tapahtuvan ja harrastusluonteisen, pienimuotoisen tai satunnaisen toiminnan välillä. Lain mukaan liikevaihto on vähäistä, kun kalenterivuoden liikevaihto on enintään 8 500 euroa, eli vähäinen toiminta määritetään liikevaihdon perusteella. Vähäistä toimintaa harjoittava yritys voi halutessaan hakeutua vapaaehtoisesti verovelvolliseksi toiminnastaan. (Ahlajärvi ym. 2002, 13, 17, 19.)

2.4.2 Tavarán ja palvelun myynti Suomessa

Tavarán tai palvelun myynnin, maahantuonnin tai yhteisöhankinnan tapahtuessa Suomessa sovelletaan Suomen arvonlisäverolakia. Arvonlisäverolakiin on kirjattu myyntimaasäännökset, joista selviää, milloin jokin edellä mainituista toimista on tapahtunut arvonlisäverolain edellyttämällä tavalla Suomessa. (Ääriä & Nyrhinen 2010, 32.) Perusperiaate on, että tavara myydään Suomessa, jos se luovutetaan ostajalle Suomessa. Ostajalle kuljetettava tavara on myyty Suomessa, jos tavara on ostajan luokse tapahtuvan kuljetuksen alkaessa Suomessa. (Ahlajärvi ym. 2002, 15.)

Tavara on aineellinen esine, eli määritelmä kattaa sekä irtaimen esineen että kiinteistöt. Myös osakkeita ja osuuksia, jotka antavat omistus- tai hallintaoikeuden kiinteistöön tai sen osaan, pidetään aineellisina esineinä. Lisäksi tavaraksi luetaan sähkö, kaasu, lämpö, kylmyys ja muu niihin verrattavissa oleva energiahyödyke. Palveluksi luetaan arvonlisäverolain mukaan tavaroita lukuun ottamatta kaikki muut hyödykkeet, joita voidaan myydä liiketoiminnan muodossa. Käytännössä määritelmästä seuraa se, että ellei hyödyke ole tavara, se on palvelu. Tavaraan kohdistuvat työsuoritukset, tavarán vuokraus ja tavarán valmistus asiakkaan aineista ovat esimerkkejä palveluista. (Arvonlisäverolaki 1993, 3 luku 17 §; Ääriä & Nyrhinen 2010, 76–77.)

Palvelun myynti on palvelun suorittamista tai muuta luovuttamista vastiketta vastaan. Vastike voi olla muutakin kuin rahaa, mutta sen arvon on oltava ilmaistavissa rahana. Tavarán myynti on puolestaan tavarán omistusoikeuden luovuttamista vastiketta vastaan. Omistusoikeuden luovuttaminen tarkoittaa tavarán omistajalle kuuluvan mää-

räysvallan siirtoa tavaran ostajalle. Tavarán myyntinä ei pidetä muun oikeuden kuin omistusoikeuden luovutusta tavararaan, minkä vuoksi esimerkiksi tavarán käyttöoikeus on palvelun myyntiä. Mikäli tavara luovutetaan vuokrasopimuksella, joka sisältää omistusoikeuden siirtymistä käsittelevän sitovan lunastuslausekkeen, pidetään sitä kuitenkin tavarán myyntinä. Myös osamaksukaupalla suoritettun tavarán omistusoikeuden luovutus on myyntiä. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 78–79.)

2.4.3 Toiminta liiketoiminnan muodossa

Verovelvollisuuden aiheuttaakseen tulee tavarán tai palvelun myynnin tapahtua liiketoiminnan muodossa. Liiketoiminnan piirteinä pidetään, että se on ansiotarkoituksessa tapahtuvaa, jatkuvaa, ulospäin suuntautuvaa ja itsenäistä toimintaa, johon sisältyy tavanomainen yrittäjärisä. Arvonlisäverolaissa ei ole määritetty liiketoiminnan käsitettä. Käytännössä liiketoiminnan käsitettä tulkitaan arvonlisäverotuksessa kuitenkin laajasti neutraalisuustavoitteen toteutumisen takia. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 32.)

Toimintaa pidetään pääsääntöisesti liiketoiminnan muodossa harjoitettuna, mikäli myynti tapahtuu kilpailuolosuhteissa muiden vastaavien yleisillä markkinoilla myytävien tavaroiden tai palvelujen kanssa. Jos myytävät hyödykkeet kilpailevat muiden vastaavien myynnissä olevien hyödykkeiden kanssa, katsotaan myynnin helposti tapahtuvan liiketoiminnan muodossa, vaikka kyse olisi omakustannushintaisesta toiminnasta. (Ahla-järvi ym. 2002, 14; Äärilä & Nyrhinen 2010, 32–33.)

2.5 Arvonlisäverollinen toiminta

2.5.1 Arvonlisäverollisen toiminnan aloittaminen

Yrityksen, joka harjoittaa arvonlisäverollista liiketoimintaa, on ennen toiminnan aloittamista tehtävä perustamisilmoitus. Perustamisilmoituksella, eli Y-lomakkeella, uusi yritys ilmoitetaan samalla sekä kauppa- tai säätiörekisteriin että Verohallinnon rekistereihin. Yritys merkitään arvonlisäverollisten rekisteriin yleensä siitä päivästä alkaen, kun verollinen liiketoiminta on aloitettu. Yritys on kuitenkin mahdollista merkitä rekisteriin jo siitä lukien, kun se alkaa hankkia tavaroita tai palveluja tulevaa verollista toimintaansa varten, vaikka sillä ei olisi vielä myyntejä. (Ahlajärvi ym 2002, 15; Äärilä & Nyrhinen 2010, 621.)

Vähäistä liiketoimintaa harjoittava elinkeinonharjoittaja ei ole arvonlisäverovelvollinen. Jos yritys epäilee vähäisen liiketoiminnan rajana pidetyn 8 500 euron liikevaihdon ylittyvän, tulee sen ilmoittautua verovelvolliseksi ja antaa kausiveroilmoitus sekä maksaa verot oma-aloitteisesti. Näin toimiessaan yritys voi luonnollisesti vähentää verolliseen toimintaansa liittyviin ostoihin sisältyvät arvonlisäverot. (Ahlajärvi ym. 2002, 18.) Liikevaihdon suuruutta arvioidessaan yrityksen kannattaa olla realistinen, sillä jos vähäisen liiketoiminnan rajana pidetty 8 500 euron liikevaihto kuitenkin ylittyy tilikauden aikana, joutuu yrittäjä maksamaan arvonlisäveron takautuvasti tilikauden alusta. Lisäksi yrittäjälle tulee viivästysseuraamuksia. (Aloittavan yrittäjän kysymyksiä arvonlisäverosta 2010, 2.)

Toisaalta, jos vähäistä toimintaa harjoittava yritys on hakeutunut arvonlisäverovelvolliseksi eikä raja ylitykään, tulee hänen maksaa arvonlisävero kaikkien arvonlisäveronalaisista myynneistään siitä huolimatta, että liikevaihto jää rajan alle. Tällöin arvonlisäverolain piiriin kuuluvat kaikki liiketoiminnan muodossa tapahtuvat arvonlisäveronaiset myynnit. Liiketoiminnan harjoittaja voi halutessaan hakeutua vapaaehtoisesti verovelvolliseksi, vaikka hänen liikevaihtonsa jäisikin alle 8 500 euron. (Verohallituksen kannanottoja yritysverokysymyksiin 2003.)

2.5.2 Arvonlisäverollisen toiminnan päättyminen

Arvonlisäverovelvollisuus päättyy yrityksen arvonlisäverollisen toiminnan loppuessa. Yrityksen on tehtävä arvonlisäverollisen toiminnan päättymisestä viipymättä muutos- tai lopettamisilmoitus. Yrityksen on annettava kausiveroilmoitus vielä viimeiseltä ilmoitusjaksolta. Mikäli yrityksen ilmoitusjakso on kalenterivuosi, annetaan kausiveroilmoitus lopettamiskuukautta seuraavan toisen kuukauden yleisenä eräpäivänä. Rekisteristä verovelvollinen poistetaan toiminnan lopettamispäivästä lukien. Verohallinto ilmoittaa yritykselle kirjallisella ilmoituksella arvonlisäverollisten rekisteristä poistamisesta. (Arvonlisäverollisen toiminnan lopettaminen ja konkurssi 2010, 1; Äärilä & Nyrhinen 2010, 626.)

Yrityksen on suoritettava arvonlisävero haltuunsa jääneestä loppuvarastosta verovelvollisuuden päättyessä. Loppuvarastoksi luetaan tavarat ja käyttöomaisuus, joista on voitu tehdä vähennys tai jotka on valmistettu verollisen liiketoiminnan yhteydessä. Lisäksi loppuvarastoon kuuluvaksi luetaan palvelut, joista on voitu suorittaa vähennys tai jotka on suoritettu itse verollisen liiketoiminnan yhteydessä ja yritys myy vastaavia palveluja ulkopuolisille tahoille. Loppuvaraston vero lasketaan oman käytön säännösten mukaan ja ilmoitetaan lopettamiskuukaudelta annettavassa kausiveroilmoituksessa. Varsinaisen toiminnan loputtua verovelvollinen voi jatkaa arvonlisäverovelvollisuuttaan vielä liikeomaisuuden myynnin ajan, jolloin verovelvollisuus päättyy, kun omaisuus on saatu myytyä. Mikäli verovelvollinen realisoi haltuunsa jääneen liikeomaisuuden verovelvollisuuden päättymisen jälkeen, on se arvonlisäverotonta. (Arvonlisäverollisen toiminnan lopettaminen ja konkurssi 2010, 1–2; Äärilä & Nyrhinen 2010, 626.)

Vapaaehtoisesti verovelvolliseksi hakeutunut, esimerkiksi vähäisen liiketoiminnan harjoittaja, antaa muutos- ja lopettamisilmoituksen, kun ei enää halua harjoittaa arvonlisäverollista liiketoimintaa. Poistaminen rekisteristä voidaan tehdä aikaisintaan poistamista koskevan vaatimuksen tekemisestä lukien, eli sitä ei tehdä taannehtivasti. Mikäli on hakeutunut verovelvolliseksi, maksetaan arvonlisäveroa normaalisti kaikesta myynistä rekisteristä poistamiseen asti. Tällöin ei ole siis merkitystä, jos liikevaihto jää vä-

häisen liiketoiminnan rajan eli 8 500 euron alapuolelle. (Verohallituksen kannanottoja yritysverokysymyksiin 2003; Äärilä & Nyrhinen 2010, 626–627.)

2.6 Vähennysoikeus

2.6.1 Vähennysoikeuden periaate

Kuten aiemmista luvuista on käynyt ilmi, arvonlisävero on joka portaan vero eli sitä maksetaan vaihdannan kaikissa vaiheissa. Vähennysjärjestelmän avulla päästään siihen lopputulokseen, että kuluttajahintaan vero sisältyy vain kerran riippumatta siitä, montako vaihdannan vaihetta hyödyke on käynyt läpi ennen lopulliselle kuluttajalle päätymistä. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 212.)

Vähennysoikeuden tarkoitus on estää veron kertaantuminen poistamalla tavaran tai palvelun hinnasta aikaisemman portaan maksama vero silloin, kun hyödyke myydään verollisena eteenpäin. Vähennysoikeuden tarkoituksesta johtuu, että vähennysoikeus on myönnetty vain verovelvollisille. Lisäksi vähennysoikeus koskee vain verollisia ostoja eli ostoja, joista myyjällä on ollut velvollisuus tilittää vero. Käytännössä vähennysoikeus toteutetaan siten, että verovelvollinen yritys vähentää myynnin verosta ostohintoihin sisältyneen veron, kun tilittää myyntinsä perusteella arvonlisäveroa. Mikäli vähennettävä vero ylittää myynnistä suoritettavan veron, veroviranomaiset palauttavat erotuksen verovelvolliselle rahana joko tilikauden päätyttyä tai jo tilikauden aikana. Vähennysoikeuden ansiosta ostojen arvonlisävero on verovelvolliselle ostajalle ainoastaan läpikuluerä eikä kustannus. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 212–213.)

Vähennysoikeus koskee pääsäännön mukaan vain hankintoja, jotka on suoritettu verollista liiketoimintaa varten. Verollista liiketoimintaa on toiminta, joka aiheuttaa verovelvollisuuden eli velvollisuuden tilittää myynnistä vero. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 213.) Verovelvollinen saa vähentää verollista liiketoimintaa varten toiselta verovelvolliselta ostamastaan tavarasta tai palvelusta suoritettavan veron, maahan tuomastaan tavaras-

ta suoritettavan veron ja tekemästään yhteisöhankinnasta suoritettavan veron. (Olkko-la 2010.)

2.6.2 Osto verovelvolliselta

Vähennysoikeuden tarve kohdistuu vain verollisiin ostoihin eli vero voi sisältyä vain verovelvolliselta myyjältä tehtyihin ostoihin. Kotimaisissa ostoissa vähennysoikeuden edellytyksenä pidetään sitä, että osto on tapahtunut toiselta verovelvolliselta. Kaikkien verollista toimintaa harjoittavien yritysten tulee rekisteröityä verovelvollisiksi. Kun yritys rekisteröityy verovelvolliseksi, se merkitään toimialueensa verovirastossa pidettävään arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Myyjän verovelvollisuus ilmenee siis siitä, että hänestä löytyy merkintä verovelvollisten rekisteristä. Ostaja voi tarkistaa myyjän rekisteröitymisen tiedustelemalla asiaa verovirastosta tai Internetin avulla Patentti- ja rekisterihallituksen sekä verohallinnon yhteisestä yritystietojärjestelmästä. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 215.)

Ostajalle syntyy vähennysoikeus, jos myyjä on laiminlyönyt velvollisuutensa rekisteröityä verovelvolliseksi ja kuitenkin harjoittaa toimintaa, josta on arvonlisäverovelvollinen. Jos myyjä veloittaa ostajalta laskussa eritellyn arvonlisäveron, ostajalla on oikeus vähentää tämä vero, jos ostaja ei ole ollut tietoinen myyjän vilpillisyydestä eikä hänellä ole ollut syytä epäillä myyjän vilpillisyyttä. Jos voidaan olettaa, että normaalia huolellisuutta noudattaen ostajan olisi tullut havaita myyjän vilpillinen menettely, ostajalla ei kuitenkaan ole oikeutta vähentää verovelvolliseksi rekisteröitymättömän myyjän veloitamaa arvonlisäveroa. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 215.)

2.7 Veron ilmoittaminen ja maksaminen

2.7.1 Suorite-, laskutus- ja maksuperusteinen kohdistaminen

Verovelvollisen on järjestettävä kirjanpitoonsa sellaiseksi, että siitä olisi helposti ja vaittomasti löydettävissä veron määräämistä varten tarvittavat tiedot. Lisäksi eri verkantojen alaisten myyntien ja ostojen pitäisi olla vaikeuksitta eroteltavissa toisistaan. (Oikkola 2010.) Arvonlisäveroasetuksen 1.1§:n mukaan veron määrään vaikuttavat liiketapahtumat on kirjattava aikajärjestyksessä sen ajankohdan mukaan, jolloin niiden perusteella suoritettava tai vähennettävä vero on otettava huomioon verokaudelta tilityttävää veroa laskettaessa.

Pääsääntönä ajallisessa kohdistamisessa on niin sanottu suoriteperuste. Myynnin vero maksetaan sen kuukauden tilityksen yhteydessä, kun myyty tavara on toimitettu tai palvelu on suoritettu. Vähennykset kohdistetaan sille kuukaudelle, kun tavara tai palvelu on vastaanotettu. Suoriteperusteisesta kohdistamisesta voidaan kuitenkin poiketa tilikauden aikana esimerkiksi ennakkomaksuilla. Ennakkomaksu kertyy ennen tavarantoimitusta tai palvelun suorittamista. Saaduissa ennakkomaksuissa vero maksetaan sen kuukauden tilityksen yhteydessä, jonka aikana maksu on saatu. Myös vähennykset voidaan tehdä heti maksukuukautena. (Oikkola 2010; Äärilä & Nyrhinen 2010, 170.)

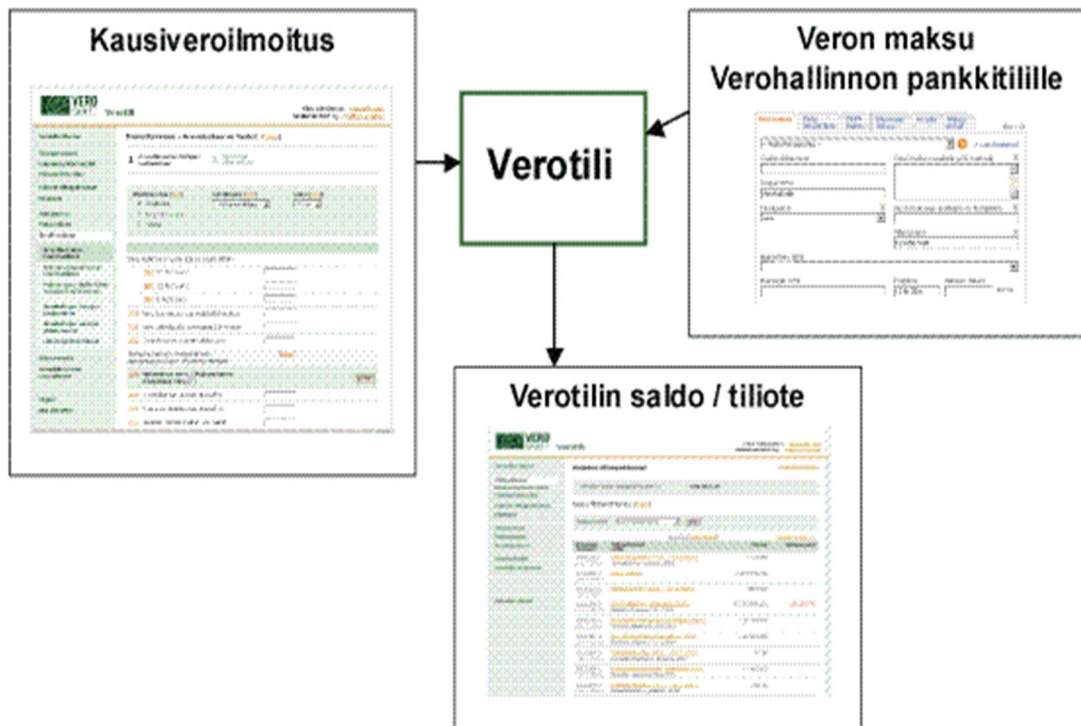
Mikäli yrityksessä käytetään laskutusperustetta tilikauden aikana, arvonlisävero voidaan kohdistaa suoriteperusteesta poiketen myös laskutusajankohdan mukaan. Vero voidaan kohdistaa tilikauden aikana toimitetun tavarantoimituksen tai suoritettujen palvelujen maksukuukaudelle, jos laskutusta ei käytetä. Tavarantoimitusajankohta ja palvelun suorittamisajankohta on selvitettävä viimeistään tilinpäätösvaiheessa, koska tilikauden päättyessä laskelma muutetaan suoriteperusteiseksi ja toimitetuista tavaroista ja suoritetuista palveluista vielä laskuttamatta olevat erät käsitellään tilikauden viimeisen kalenterikuukauden myyntinä. Laskutusperustetta ei voida käyttää ennakkomaksuissa, koska ennakkomaksuissa veron tilityskuukausi on aina maksukuukausi. (Oikkola 2010; Äärilä & Nyrhinen 2010, 171.)

Maksuperustetta saavat käyttää alkutuotannon harjoittajat ja ammatinharjoittajat. Mikäli alkutuotannon harjoittajat eivät harjoita liike- tai ammattitoimintaa eikä heihin sovelleta kirjanpitolakia, he ovat oikeutettuja käyttämään maksuperustetta. Myös ammatinharjoittajilla, joilla on kirjanpitolain mukaan oikeus laatia maksuperusteinen tilinpäätös, on sama oikeus. Maksuperustetta käyttävä verovelvollinen kohdistaa kertymättä oleviin myyntisaamisiin sisältyvän veron sille kalenterikuukaudelle, jonka aikana maksu saadaan. Eli tässä tapauksessa veroa ei kohdisteta tilikauden viimeiselle kuukaudelle. Maksuperusteiseen veron tilittämiseen oikeutettu verovelvollinen voi valita kunkin myynnin osalta erikseen, soveltaako hän suorite-, laskutus- vai maksuperustetta. Ennakkomaksuista verovelvollisen on kuitenkin aina tilitettävä vero maksun kertymiskaudelta. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 171–172.)

Arvonlisäveron määrään vaikuttavat liiketapahtumat on kirjattava kuukausikohtaisesti viimeistään kalenterikuukautta seuraavan toisen kuukauden 12. päivänä. Kirjanpitolain mukaan liiketapahtumat saadaan kirjata kuukausikohtaisesti tai neljän viikon jaksolta viimeistään kahden kuukauden kuluessa kalenterikuukauden tai jakson päättymisestä. Edellä mainitut kirjausmenetelmät eivät kuitenkaan koske käteisellä rahalla suoritettuja maksuja. Mikäli kirjauksien tekemiseen käytetään neljän viikon kirjausjaksoa, tulee arvonlisäverolaskelmat pystyä tuottamaan esimerkiksi osakirjanpidon avulla kuukausikohtaisesti. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 674.)

2.7.2 Verotili

Verohallinnon ylläpitämä verotilijärjestelmä on tietojärjestelmä, joka koostuu verovelvolliskohtaisista verotileistä. Järjestelmän avulla hoidetaan oma-aloitteisten verojen ilmoitus- ja maksuvalvonta, erien kohdistaminen velvoitteiden suoritukseksi ja suorittamatta jääneistä velvoitteista ilmoittaminen. Verotilin avulla pyritään automatisoimaan, yksinkertaistamaan ja yhtenäistämään ilmoittamis-, maksamis- ja palautusmenettelyä. Verotilin avulla pyritään antamaan verovelvolliselle mahdollisimman ajan tasainen kokonaiskuva verotus- ja maksutilanteesta. (Mattinen 2009, 7.) Kuvio 1 pyrkii havainnollistamaan verotilijärjestelmää.

Kuvio 1. Verotilijärjestelmä (Verotiliohjeet 2009).

Verotilijärjestelmä otettiin käyttöön tammikuussa 2010. Verotili perustuu verolakiin, jossa säädetään sen soveltamisalaan kuuluvien verojen ilmoittamisesta, maksamisesta, palauttamisesta ja perimisestä. Verotilijärjestelmään siirtyminen tapahtuu vaiheittain. 1.1.2010 alkaneeseen menettelyyn kuuluivat muun muassa arvonlisävero, työnantaja-suoritukset, arpajaisvero, vakuutusmaksuvero sekä erilaiset ennakonpidätys- ja lähdeverot. (Mattinen 2009, 8; Verotiliohjeet 2010.)

Verotililakia sovelletaan päätyviltä kohdekausilta ilmoitettavaan, maksettavaan ja palautettavaan veroon. Verotilimenettelyä sovelletaan myös aikaisempien kohdekausien veroihin, mikäli aikaisempien vuosien kohdekausia koskevat maksuunpanot tai palautuspyynnöt tehdään vuodesta 2010 alkaen. Käytännössä verotili otetaan käyttöön silloin, kun verovelvollinen on antanut ensimmäisen kausiveroilmoituksen oma-

aloitteisesta verosta, käyttänyt veroa maksaessaan verotiliviitettä tai kun Verohallinto on tehnyt verotiliveroa koskevan palautus- tai maksuunpanopäätöksen. (Mattinen 2009, 8–9; Verotiliohjeet 2010.)

2.7.3 Kausiveroilmoitus

Kausiveroilmoitus korvaa valvontailmoituksen, eikä tietoja anneta enää satunnaisen maksajan tilisiirtokortilla. Yhdellä kausiveroilmoituksella ilmoitetaan kaikki verotilimennettelyyn kuuluvat verot, jotka erääntyvät samanaikaisesti. Ilmoitettavien verojen kohdekuukaudet eivät muutu, eli arvonlisävero ilmoitetaan edelleen yleensä kohdekuukautta seuraavana toisena kuukautena. (Mattinen 2009, 10.)

Kausiveroilmoitus on annettava kuukausittain ja neljännesvuosittain. Kausiveroilmoitus on annettava viimeistään sen kalenterikuukauden 12. päivänä, jona kohdekauden vero tai maksu on lain mukaan ilmoitettava. Edellä mainittu määräpäivä koskee sähköisiä ilmoituksia. Ei-sähköisten ilmoitusten eli paperilla annettujen ilmoitusten tulee olla perillä Verohallinnossa jo kuukauden seitsemäntenä päivänä. (Verotiliverojen ilmoittaminen.) Vero on maksettava verolippua käyttäen, viimeistään sinä päivänä, joka on merkitty verolippuun. Jos veron viimeinen maksupäivä osuu pyhäpäivälle, vapunpäivälle tai arkilauantaille, saa veron maksaa ilman viivästysseuraamuksia ensimmäisenä arkipäivänä edellä mainittujen päivien jälkeen. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 632.)

Kausiveroilmoituksen ovat velvollisia antamaan arvonlisäverovelvollisten lisäksi muun muassa säännöllisesti palkkaa maksavat työnantajat ja vakuutusmaksuverovelvolliset. Kausiveroilmoitus on annettava, vaikka verovelvollinen liiketoiminta on tilapäisesti keskeytynyt ja siitä on ilmoitettu Yritys- ja yhteisötietojärjestelmään. Ilmoitus on myös annettava, vaikka kohdekuukauden arvonlisävero olisi negatiivinen. (Verotiliverojen ilmoittaminen.)

2.8 Ulkomaalaisten arvonlisäverovelvollisuus

2.8.1 Liiketoiminnan harjoittaminen ja kiinteä toimipaikka

Ulkomaalainen myyjä on velvollinen rekisteröitymään arvonlisäverovelvolliseksi, jos hän harjoittaa tavaroiden ja palvelujen myyntiä liiketoiminnan muodossa Suomessa. Käytännössä, kun myyjä on ulkomaalainen, veron suorittamisvelvollisuus kuuluu usein ostajalle niin sanotun käännetyn verovelvollisuuden nojalla. (Ahlajärvi ym. 2002, 23.)

Ulkomaalaisen elinkeinonharjoittajan määritelmänä on, että hänen kotipaikkansa on ulkomailla. Yhtiön kotipaikka selviää pääsääntöisesti yhtiöjärjestyksestä tai yhtiön säännöistä. Jos kotipaikkaa ei pystytä selvittämään pääsääntöjen mukaan, kotipaikan katsotaan olevan siellä, missä toimintaa harjoitetaan tai johdetaan. Näin ollen ulkomaalainen on normaalisti verovelvollinen Suomessa, jos hänellä on kiinteä toimipaikka Suomessa ja hän harjoittaa arvonlisäverollista toimintaa. (Ahlajärvi ym. 2002, 23–24.) Arvonlisäverolain 11§:n mukaan kiinteä toimipaikka on pysyvä liikepaikka, josta liiketoimintaa harjoitetaan kokonaan tai osittain. Rakennus- tai asennustoiminnassa kiinteäksi toimipaikaksi katsotaan urakointikohde, joka kestää ilman pitkäaikaista keskeytystä vähintään yhdeksän kuukautta. Kiinteä toimipaikka on kyseessä myös silloin, kun monta eri urakointikohdetta kestää vähintään yhdeksän kuukautta.

2.8.2 Ostajan verovelvollisuus

Myyjä on pääsääntöisesti verovelvollinen hyödykkeen myynnistä. Ostaja on kuitenkin verovelvollinen siinä tapauksessa, jos Suomessa myytävien tavaroiden ja palvelujen myyjänä on ulkomaalainen, jolla ei ole kiinteää toimipaikkaa Suomessa. Näin ollen ulkomaalainen myyjä ei ole myöskään hakeutunut eikä hänellä ole välttämättä mitään syytä hakeutua arvonlisäverovelvolliseksi Suomessa. Tällöin ostajan verovelvollisuus syntyy käännetyn verovelvollisuuden nojalla. (Ahlajärvi ym. 2002, 25.)

Käännetyn verovelvollisuuden soveltaminen merkitsee käytännössä ostajan kannalta sitä, että ostaja suorittaa myynnin arvonlisäveron myyjän puolesta. Ostaja raportoi ja tarvittaessa tilittää veron myyjän puolesta, jolloin ulkomaalaisen myyjän ei tarvitse rekisteröityä verovelvolliseksi Suomessa. (Ahlajärvi ym. 2002, 25.) Käännettyä verovelvollisuutta ei kuitenkaan sovelleta valtioihin, koska valtio ei ole ostajana verovelvollinen. Kun valtio on ostajana, kyseessä on verovapaa kauppa. Tällöin myöskään ulkomaalainen myyjä ei ole verovelvollinen, jos sillä ei ole kiinteää toimipaikkaa Suomessa. Mikäli ulkomaalainen kuitenkin rekisteröityy arvonlisäverovelvolliseksi Suomessa, on hän itse velvollinen tilittämään arvonlisäveronsa. (Linnakangas & Juanto 2004, 44.)

Kaikista vastaanotetuista laskuista ulkomaalaisten yritysten lähettämien laskujen osuus on normaalisti hyvin pieni rakennusalalla. Tilaajat luottavat yleensä yrityksiltä saatuihin lausuntoihin, joissa kerrotaan toiminnan laajuudesta ja kestosta Suomessa. Tilaajat joutuvat luottamaan ulkomaalaisiin myyjiin, koska kyseisten myyjäyritysten toiminnan laajuutta Suomessa on ulkopuolisten vaikea selvittää. (Kulla 2009, 17.)

2.9 Arvonlisävero rakennusalalla

Kiinteistön myynti ja vuokraus eivät kuulu arvonlisäverotuksen piiriin. Verotonta on siis tontin ja muun maa-alueen sekä asuin- ja liikerakennusten myynti ja vuokraus. Vaikka kiinteistöjen luovutus on verotonta, sisältyy rakennusten hintaan silti täysi arvonlisävero. Rakennukset ovat kuitenkin verollisia, koska rakennustyö on verollinen palvelu. Rakentamispalvelut, kuten pystytys- ja sisävalmistustyöt aiheuttavat siis rakennusalan yrityksille verovelvollisuuden. Lisäksi rakennusten korjaaminen, kunnostus ja asentaminen sekä maarakentaminen ovat verollista rakennustoimintaa. (Tomperi 2009, 245; Äärilä & Nyrhinen 2010, 361.)

2.9.1 Rakentamisen verotuskäsittely

Rakentamisalalla verotuskäsittelyn määrää se, onko kyseessä rakentaminen ulkopuolisille vai omaan lukuun. Rakennusyritys maksaa normaalin veron ulkopuolisille rakentamisesta eli rakentamistyön myynnistä saamistaan tuloista, silloin kun kyseessä on talonrakennuksen pää-, osa- ja aliurakka. Edellä mainitut ja muut rakennukseen kohdistuvat työt ovat verollisia myös silloin, kun kyseessä on vanha rakennus. Esimerkiksi rakennuksen suunnittelu ja rakennustyön valvonta ovat muita rakentamiseen liittyviä verollisia palveluja. Kun uudisrakennus rakennetaan kokonaisurakkana niin, että pääurakoitsija luovuttaa sopimuksen mukaisen rakennuksen valmiina, kysymyksessä ei ole rakennustyön myynti vaan urakkasopimukseen perustuva valmiin rakennuksen luovuttaminen. Verotuksessa tilanne käsitellään rakentamispalvelun myyntinä eikä siihen sovelleta kiinteistönluovutuksen verottomuutta koskevia säännöksiä. (Tomperi 2009, 245; Äärilä & Nyrhinen 2010, 373.)

Rakennettaessa omaan lukuun arvonlisäverotus toteutetaan niin sanotun oman käytön verotuksena. Omaan lukuun rakentaminen voidaan erotella kahteen tapaukseen. Ensimmäisessä tapauksessa elinkeinonharjoittaja rakennuttaa tai rakentaa itse hallinnsaansa olevalle maa-alueelle rakennuksen myyntiä varten. Toisessa tapauksessa elinkeinonharjoittaja taas myy uudisrakentamiseen liittyvän rakentamispalvelun asunto- tai kiinteistöosakeyhtiölle, jossa sillä on urakkasopimusta tehtäessä täysi määräysvalta. Koska valmiiksi rakennetun kiinteistön myynti on verotonta, joutuvat rakennusyritykset suorittamaan veron rakentamiseen liittyvien tavaroiden ja palvelujen omaan käyttöön ottona. Arvonlisäveroa maksetaan 23 prosenttia rakentamiseen liittyvistä välittömistä ja välillisistä kustannuksista, joista rakennusyritys voi tehdä normaalit ostovähennykset. Koska rakennuksesta saatavasta myyntivoitosta ei makseta arvonlisäveroa, lasketaan arvonlisävero oman käytön verotuksessa siis vain rakentamiskustannuksista. (Tomperi 2009, 245–246; Äärilä & Nyrhinen 2010, 380.)

2.9.2 Rakentamispalvelujen vähennykset

Vähennysoikeuden yleisten säännösten mukaan verovelvollisella yrityksellä, joka rakentaa tai rakennuttaa arvonlisäverollista liiketoimintaa varten rakennuksen, on oikeus vähentää ostamiensa rakentamispalvelujen ja rakennusmateriaalien hankintaan sisältyvät arvonlisäverot (Ahlajärvi ym. 2002, 182; Linnakangas & Juanto 2004, 164). Rakentaessaan tai rakennuttaessaan rakennuksen myyntiä varten, suorittavat verovelvolliset yritykset veron rakentamispalveluista pääsääntöisesti oman käytön säännösten mukaan. Verovelvollisella ostajalla on puolestaan oikeus vähentää kyseinen myyjän suorittama vero edellyttäen, että kiinteistö hankitaan ostajan verolliseen käyttöön ja myyjä ei ole ottanut kiinteistöä käyttöönsä ennen sen myyntiä. (Ahlajärvi ym. 2002, 182.) Verovelvollinen ostaja on myös oikeutettu vähentämään liiketoimintaa varten ostamansa perusparannustyön hintaan sisältyvän veron (Äärilä & Nyrhinen 2010, 395).

Mikäli verovelvollinen ostaja hankkii uudisrakennuksen maa-alueineen perustajarakentajalta, ei vähennettävän veron määrä ilmene rakennusliikkeen veloittamasta määrästä, koska urakkasumma ei ole verollinen. Tällöin vero lasketaan rakennuskustannuksista ja ostajalla on oikeus vähentää vero, joka myyjän on kyseisistä rakennuskustannuksista suoritettava. Samalla tavalla toimitaan, jos kiinteistöyhtiö ostaa rakentamispalvelun perustajarakentajalta. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 395–396.)

3 Rakennustoimiala Suomessa

3.1 Rakentamisen määritelmä

Rakennustoimiala muodostuu yleisestä rakentamisesta sekä talonrakennuksen ja maa- ja vesirakennuksen osalta erikoisalarakentamisesta. Rakentaminen voi olla luonteeltaan uudis- ja korjausrakentamista, perusparannusta sekä kunnostus-, laajennus- tai muutostyötä. Lisäksi rakentamiseen kuuluu rakennuttaminen, asennus- ja viimeistelytyö sekä kiinteistöjalostustoiminta. Rakentamiseen luetaan myös rakennukseen kiinteästi

kuuluvien varusteiden ja laitteiden, kuten hissien sekä valvonta- ja hälytysjärjestelmien, asentaminen silloin, kun se tapahtuu rakentamisen yhteydessä. Rakennuttaminen kuuluu rakennustoimialaan riippumatta siitä, rakennetaanko omaan lukuun vai rakennutetaanko toimeksiantona palkkio- tai sopimusperusteella. Toimeksiantona alihankkijat voivat toteuttaa koko rakennustyön tai osia siitä. (Toimialaluokitus 2008.)

Rakentamisella on tärkeä merkitys Suomen kansantaloudelle. Rakennusinvestointien osuus oli 2000-luvun alussa kymmenen prosenttia bruttokansantuotteesta. (Rakennusteollisuus.) Rakennusyritysten kannattavuus heikkenee ja rakennusinvestointien määrä vähenee taantuman ja laman aikana. Vastaavasti kannattavuus ja investointien määrä nousevat noususuhdanteen aikana. Vuoden 2008 lopusta alkaneen jyrkän laskukauden jälkeen rakennusyritysten liikevaihto kääntyi heikkoon kasvuun vuoden 2010 alusta alkaen. (Rakentamisen toimialakatsaus I/2010.)

3.2 Urakkamuodot

Rakennushanke voidaan toteuttaa hankkeen laajuuden ja laadun mukaan usealla eri tavalla. Tehtävät jaetaan suuremmissa urakoissa useille suunnittelijoille ja vastaavasti useille urakoitsijoille sekä tavarantoimittajille. Rakennushankkeen toteutusmuodot poikkeavat toisistaan rakennusprojektin eri sopimussuhteiden muodostamisen mukaan. (Liuksiala 2004, 41.)

Urakkamuodot voidaan jakaa suoritusvelvollisuuden laajuuden tai vastikkeen määräytymisen mukaan. Urakoitsijalle kuuluu suunnittelua sisältävissä urakkamuodoissa varsinaisen rakentamisen ohella osittain tai kokonaan kohteen suunnittelu. Urakoitsijan osallistuminen suunnitteluun vaihtelee käytännössä kuitenkin huomattavasti eri urakoissa. Esimerkkejä suoritusvelvollisuuden mukaisista urakoista ovat kokonaisvastuurakentaminen, tuoteosakauppa, kokonais-, jaettu- ja osaurakka sekä projektinjohtourakointi. Rakennuttaja voi antaa urakkasuorituksen kuitenkin toteutettavaksi eri maksuperusteilla riippumatta urakoitsijan suoritusvelvollisuuden laajuudesta ja siitä, kuu-

luuko urakkaan myös suunnittelua. Rakennuttajan maksuvelvollisuus voidaan sopia niin, että urakan perusteena käytetään yksikköhintaa, kokonaishintaa tai toteutuneiden kustannusten mukaista laskutyötä. Lisäksi on olemassa tavoitehinta-urakka, joka on eräänlainen kokonaishinta- ja laskutyöurakan välimuoto. (Liuksiala 2004, 41–50.)

3.3 Rakennusalan ongelmia

3.3.1 Talousrikollisuus ja harmaa talous

Harmaa talous ja talousrikollisuus yleisesti aiheuttavat joka vuosi huomattavia taloudellisia tappioita yhteiskunnalle ja elinkeinoelämälle. Myös yksityisille kuluttajille aiheutuu taloudellisia tappioita. Verotulot, jotka on menetetty väärinkäytösten vuoksi, nousevat useisiin miljardeihin euroihin vuodessa. (Valtioneuvoston periaatepäätös talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi 2006.) Sisäasiainministeriön mukaan talousrikollisuudella tarkoitetaan yrityksen julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksikäyttäen tapahtuvaa rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä, jolla pyritään välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn (Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus 2006).

Talousrikollisuutta ja harmaata taloutta on erityisesti rakennus- ja ravintola-alalla. Harmaata taloutta esiintyy kotitalouksien teettämässä korjaustöissä sekä pientalo- ja vapaa-ajan asuntojen rakentamisessa. Kansantaloudellisesti harmaan talouden merkittävin osa tapahtuu suurten rakennustyömaiden aliurakointiketjuissa. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 15.) Rahamääräisesti harmaa talous on yleisintä varsinkin sellaisissa yrityksissä, joiden liikevaihto on 0,1–2,0 miljoonaa euroa (Lith 2008).

Harmaasta taloudesta ei ole pystytty muodostamaan yksiselitteistä määritelmää, koska se on sinänsä laillista toimintaa, josta ei ole suoritettu lain määräämiä maksuja ja veroja. Osa yrityksistä tekee veroilmoitukset ja pitää kirjanpitoa, kuten laki vaatii. Kyseisissä yrityksissä on hyvin vaikeaa havaita väärinkäytöksiä, koska maksuja suoritetaan ainakin

osittain. Osa maksuista jätetään kuitenkin ilmoittamatta tai verotusta pyritään pienentämään verotuksessa kelpaamattomilla vähennyksillä. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 12.) Verotulojen menetysten lisäksi harmaa talous aiheuttaa merkittäviä vahinkoja niille yrityksille, jotka toimivat laillisesti. Harmaa talous heikentää laillisesti toimivien yritysten kilpailukykyä, koska harmaan talouden yrittäjät myyvät tuotteitaan ja palveluitaan laillisia yrityksiä halvemmalla. Myynti halvemmalla mahdollistuu sillä, että veroja ja muita yhteiskunnallisia maksuja ei tarvitse ottaa huomioon hinnoittelussa. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 14.)

Kirjanpitoon liittyvät epäselvyydet voivat myös kuulua harmaaseen talouteen. Yritys voi pienentää verotettavaa tuloa tekaistuilla kuiteilla tai jättää kokonaan tuloja ilmoittamatta verottajalle. Aliurakoitsijat voivat jättää arvonlisäverot kokonaan tai osittain maksamatta, kun taas pääurakoitsija voi vähentää aliurakoitsijan laskuttamat arvonlisäverot omassa verotuksessaan. Näin ollen valtiolle syntyy arvonlisäverotappiota, koska se joutuu maksamaan palautuksia ostoista, joiden myynnistä ei ole tilitetty arvonlisäveroa. Yritys voi myös laskuttaa tarvikkeista ja materiaaleista, joita ei ole käytetty tai jotka on otettu joko itselle käyttöön tai myyty jollekin toiselle. (Lith 2005.)

Harmaan talouden ilmenemismuotoja voidaan jaotella kirjanpidon epäselvyyksiin ja yritystoiminnan järjestelyihin liittyvään harmaaseen talouteen. Kirjanpidon epäselvyyksiin kuuluvat muun muassa pimeänä maksetut palkat, verovilpit, kaksoislaskutus, kuittikauppa, kirjanpidon laiminlyönti kokonaan tai osittain, kirjanpidon ulkopuoliset suoritukset ja yritysten omistajien peitelty osingonjako. Yritystoiminnan järjestelyihin liittyvästä harmaasta taloudesta esimerkkinä voidaan mainita konkurssikeinottelu ja niin sanotut kertakäyttöyritykset. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 13–14.)

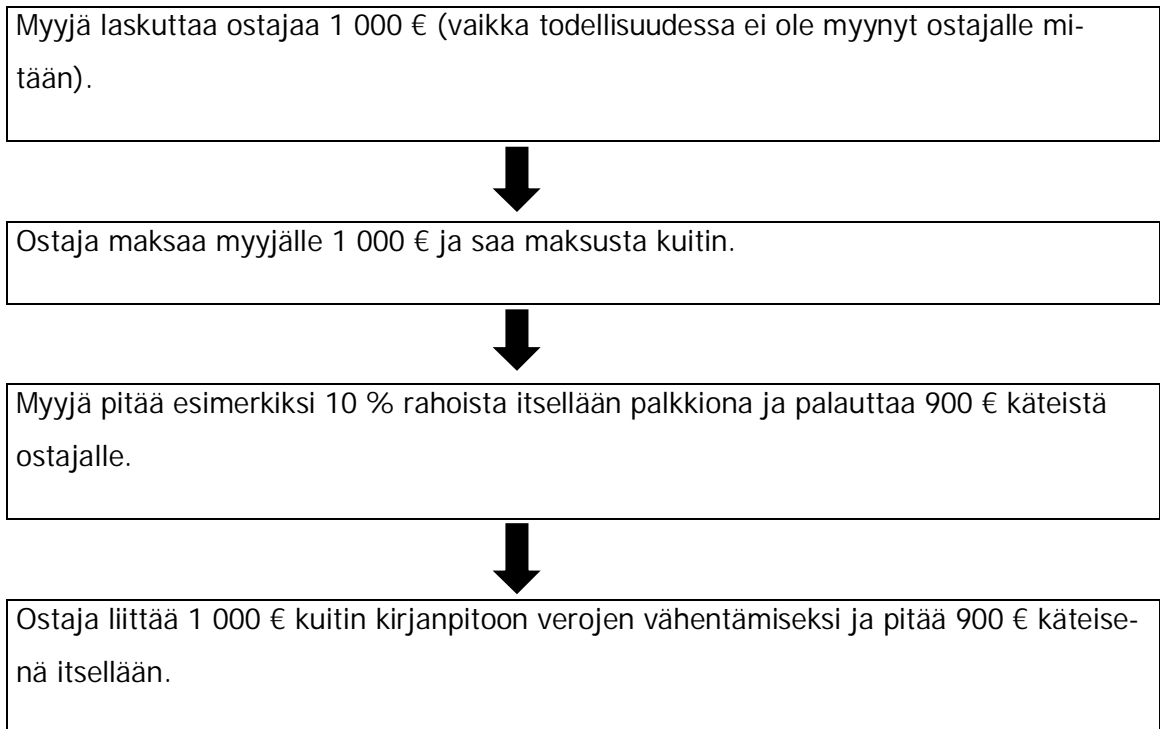
3.3.2 Kirjanpidollisia väärinkäytöksiä

Taloudellisiin väärinkäytöksiin katsotaan rakennuslalla kuuluvan muun muassa kirjanpitorikokset, veropetokset ja kuittikauppa. Talousrikollisuudessa kirjanpitorikokset ovat

keskeisessä asemassa. Kirjanpitorikokset liittyvät useasti verorikoksiin ja velallisen rikoksiin. Kirjanpitorikoksia käytetään yleensä muiden yritystoiminnan yhteydessä tapahtuneiden talousrikosten peittämiseen. Kirjanpitorikoksissa kirjanpitovelvollinen laiminlyö kirjanpitolainsäädännön mukaisen liiketapahtumien kirjaamisen tai tilinpäätöksen laatimisen. Kirjanpitorikoksiksi luetaan myös kirjanpitoaineiston hävittäminen, kätkeminen ja vahingoittaminen sekä väärin tai harhaanjohtavien tietojen merkitseminen kirjanpitoon. Kirjanpitorikoksen tunnusmerkkien täytyminen edellyttää, että kirjanpitovelvollinen vaikeuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista toimintansa tuloksesta ja taloudellisesta asemasta kyseisillä keinoilla. (Kirjanpitorikokset; Rikoslaki 1889, 30 luku 9 §.)

Veropetoksesta on kyse silloin, kun verovelvollinen antaa verotusta varten viranomaisille väärää tietoa veron määräytymiseen vaikuttavista seikoista tai salaa kyseisiä tietoja. Petokseksi luetaan myös verotusta varten säädetyn velvollisuuden laiminlyönti veron välttämistarkoituksessa. Lisäksi muuten petollisesti veron määräämättä jättämisen, veron aiheettoman palauttamisen ja veron liian alhaiseksi määrittämisen aiheuttaminen tuomitaan veropetoksina. Veropetoksia tehdään usein käytännössä antamalla viranomaisille väärää tietoa veron määräämisen perusteeksi, minkä seurauksena verovelvollisen vero on alhaisempi kuin sen tulisi olla. Veropetoksiin, jotka liittyvät arvonlisäverotukseen, liittyy usein niin sanottua kuittikauppaa. (Kirjanpitorikokset; Rikoslaki 1889, 29 luku 1 §.)

Kuittikaupassa annetaan tyypillisesti vääränsisältöisiä ilmoituksia liiketoiminnan kuluista. Pimeää työvoimaa käyttävä muuten laillinen rakennusyritys tarvitsee kirjanpitoonsa selityksen pimeänä maksetuille palkoille, jolloin kyseinen yritys yleensä ostaa tekaistuja kuitteja. Kuitteja kirjoitetaan esimerkiksi työstä, jota ei ole suoritettu tai olemattomista rakennustarvikkeista. Ostaja maksaa tekaistusta kuitista yleensä korkeintaan kymmenyksen siihen kirjoitetusta summasta. Ostajayritys pystyy paikkaamaan kuiteilla kirjanpitoaan ja lisäksi vähentämään omaa arvonlisäveron määräänsä. Kuittikaupan ostajapuoli saa periaatteessa kaksinkertaiset voitot, koska se voi lisäksi pyytää verottajalta arvonlisäveron palautuksia "ostetuista" tavaroista. (Kirjanpitorikokset; Kuittikauppa.)
Kuvio 2 havainnollistaa kuittikaupan eri vaiheita.

Kuvio 2. Kuittikaupan vaiheet (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 17).

Verottajan kannalta kuittikauppa aiheuttaa virheellisyyttä arvonlisäveron, ennakko-perinnän ja tuloverotuksen tiedoissa. Kuittikaupalla pienennetään maksettavan arvonlisäveron määrää, alennetaan verotettavaa tulosta tai hankitaan aiheettomia arvonlisäveron palautuksia. Yritys, joka ostaa tekaistuja kuitteja, saa puolestaan kuittien avulla yrityksestä rahaa maksamatta veroja. (Lith 2008.)

3.3.3 Talousrikosten tunnusmerkkejä ja vaikutuksia rakennusalalla

Tyypillisesti rakennusalan rikoksia tekevät keski-ikäiset miehet, jotka ovat ammatiltaan yrittäjiä, rakennusmiehiä tai johtajia. Rikosten tekijöistä runsaat kymmenen prosenttia on ulkomaalaistaustaisia, joilla on kytköksiä joko Viroon tai Ruotsiin. Vaikka harmaa talous on yleensä suunnitelmallista, löytyy rakennusalalta myös tapauksia, joissa rikolliisiin tekoihin on johtanut puhdas taitamattomuus yritystoiminnan pyörittämisestä. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 82–83.) Toisin sanoen käytännössä talousrikoksia on joissakin tapauksissa tehty vahingossa.

Yrityksen suuret käteisnostot kiinnittävät yleensä huomioita, koska nykyisen sähköisen tiedonsiirron ja maksuliikenteen aikana yritysten luulisi tulevan toimeen ilman suuria käteisnostoja. Yleensä suurien käteismäärien nosto kiellii siitä, että yritys ei toimi täysin laillisesti, koska käteisellä maksetaan useimmiten pimeitä palkkoja. Suuret käteisnostot voivat välillisesti kuvata myös pimeän työvoiman laajuutta. Käteisnostojen tiukemmat rajoitukset voisivat osaltaan vähentää pimeinä maksettujen palkkojen määrää. Myös viranomaisten tiiviimpi yhteistyö pankkien kanssa voisi auttaa harmaan talouden torjunnassa. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 83–84.)

Yhteiskunnalle aiheutuu monenlaisia kustannuksia rakennusalaalla tapahtuvien rikosten takia. Esimerkiksi verokertymän supistuminen, rikosten torjunta ja tutkinta sekä yritysten välisen kilpailun vääristyminen aiheuttavat hyvinvointitappioita. Poliisin tilastojen mukaan kaikkien talousrikosten aiheuttamat vahingot olivat 130 miljoonaa euroa vuonna 2008. Talousrikosjuttujen rikosvahingot olivat noin 29 miljoonaa euroa ja kuittikaupan aiheuttamat vahingot noin 16 miljoonaa euroa. Kuittikaupan aiheuttamat vahingot ovat kuitenkin suurempia, koska esimerkiksi vuonna 2008 kuittikauppatapauksiin sisältyi yli 20 miljoonan arvosta vääränsisältöisiä tositteita. Osa rikosvahinkojen määrästä saadaan kuitenkin takaisin rikostutkinnan aikana. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 83.)

3.4 Väärinkäytösten ehkäisykeinot

3.4.1 Verolainsäädäntö ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmat

Harmaa talous tarkoittaa ensi sijassa sitä, että verottajalle jätetään ilmoittamatta tuloja. Tämän vuoksi verolainsäädäntöön kuuluu kattavan veronalaisten tulojen ilmoittamisvelvollisuuden lisäksi myös monia suoritteita, joiden tarkoituksena on varmistaa, että verovelvolliset täyttävät ilmoitusvelvoitteensa. Näihin suoritteisiin kuuluu velvollisuus toimittaa ennakonpidätys palkoista ja eläkkeestä, velvollisuus antaa tarkkailuilmoitus suoritteista, jotka eivät kuulu ennakonpidätysvelvollisuuden alaisuuteen ja velvollisuus rekisteröityä verohallinnon ylläpitämiin ennakonperintä-, työnantaja- ja arvon-

lisäverorekistereihin. Lisäksi liike- ja ammattitoimintaa harjoittavilla sekä kaikilla yhteisöillä on kirjanpitovelvollisuus, johon liittyy mahdollisuus joutua verotarkastuksen kohteeksi. Läheisesti rakennusalaan liittyvä suorite on puolestaan tilaajavastuulain edellyttämä selvitysvelvollisuus alihankkijan ja vuokratyöyrityksen rekisteröinnistä ja velvoitteiden täyttymisestä. (Hirvonen & Lith & Walden 2010.)

Valtiovalta on laatinut viisi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmaa vuodesta 1996 lähtien. Ohjelmissa on linjattu yleiset harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan painopistealueet, minkä lisäksi niihin on kirjattu konkreettisia toimenpiteitä, joiden avulla tavoitteisiin pyritään. Valtioneuvoston laatimilla torjuntaohjelmissa on pyritty kehittämään yhteistyötoimintaa, lisäämään yhteiskunnallista tietoisuutta sekä torjumaan ja heikentämään harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimintaedellytyksiä. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 19.)

Valtioneuvoston laatima toimintaohjelma vuosille 2010–2011 käsittää 18 hanketta, joiden edellytetään olevan mahdollisia toteuttaa kyseisen ajanjakson aikana. Hankkeisiin kuuluu muun muassa käännetyn arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotto, selvitys yrityksille maksettavien tukien valvonnan tehostamisesta sekä selvitys mahdollisuuksista luoda valtuutettu urakoitsijajärjestelmä rakennusosalalle. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan ohjelma toteutetaan ensisijaisesti toimeenpanemalla tarvittavia lainsäädäntömuutoksia ja kehittämällä viranomaisyhteistyötä entisestään. (Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010–2011, 3-5.)

3.4.2 Virke-projekti

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmissa on korostettu viranomais-ten tekemän yhteistyön merkitystä. Valtioneuvoston vuonna 2000 tekemällä päätöksellä perustettiin alkuun määräaikainen viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti, Virke, jonka piti päättyä vuoden 2001 lopussa. Virke-projektia pidennettiin ensin vuoden 2005

loppuun ja sen vakinaistamiseen liittyvä lainsäädäntötyö saatettiin päätökseen vuoden 2010 aikana. (Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010–2011, 4; Viranomais-toiminta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa 2004, 24.)

Virke-projekti muodostuu verohallinnon, poliisin, tullin ja ulosoton virkamiehistä, jotka toteuttavat projektissa lähettäneen viranomaisen lakisäätteisiä tehtäviä. Projektissa mukana olevat viranomaiset toimivat omilla valtuuksillaan ja omien salassapitosäännönsensä puitteissa. Projektin tavoitteena on kerätä, käsitellä ja jakaa tietoa eri viranomaisyksiköille kehittäen näin harmaan talouden ja talousrikosten torjuntaa. Lisäksi Virke-projekti ylläpitää kokonaiskuvaa talousrikollisuudesta, kerää viranomaisilta ja muista lähteistä tietoa talousrikostorjunnan vaikuttavuudesta sekä tekee aloitteita lainsäädännön ja viranomaistoiminnan kehittämiseksi. Toisin sanoen Virke avustaa muita viranomaisyksiköjä toiminnan koordinoinnissa välittämällä tietoa ja valmistelemalla yhteisiä hankkeita. Virke-projektilla ei näin ollen ole oikeuksia asiakkaisiin kohdistuviin operatiivisiin toimenpiteisiin eikä käskyvaltaa muihin viranomaisyksiköihin. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten välisestä yhteistyöstä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa, 4; Viranomaistoiminta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa 2004, 33–34.)

3.4.3 Raksa-hanke

Tehostaakseen harmaan talouden torjuntaa, on Verohallinto aloittanut vuonna 2008 Raksa-vero-ovalvontahankkeen, joka kestää vuoteen 2011. Raksa-hankkeen tavoitteena on harmaan talouden torjumisen lisäksi viranomaisyhteistyön lisääminen, uusien valvontamenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto, ulkomaisen työvoiman verovalvonnan tehostaminen ja rakennusalan kilpailuneutraliteetin lisääminen. Hankkeeseen osallistuu Verohallinnon lisäksi myös muita viranomaisia, kuten poliisihallinto, syyttäjälaitos, ulosottoviranomaiset, Maahanmuuttajavirasto, työnantaja- ja työntekijäliitot, työsuojelupiirit, Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Rakennusliitto ja Rakennusteollisuus RT. (Hal-

lituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 10; Vuosikertomus 2009, 11–12.)

Verohallinnon verotarkastajat ja työsuojeluviranomaiset ovat tehneet yhdessä Rakshankkeen puitteissa valvontakäyntejä rakennustyömaille vuodesta 2008 alkaen. Viranomaiset työskentelevät näillä työmaakäynneillä samanaikaisesti, mutta omissa rooleissaan ja oman lainsäädäntönsä rajoissa. Työmaakäynnit ovat yhteistoimintaa tilaajien, rakennuttajien ja pääurakoitsijoiden kanssa. Verotarkastajat tutkivat työmaalla työskentelevien yritysten rekisteröitymistietojen ja muiden julkisten tietojen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden. Työsuojeluviranomaiset puolestaan tarkastavat, että rakennustyömaalla menetellään tilaajavastuulain mukaisesti. Lisäksi työsuojeluviranomaiset selvittävät työmaalla tavattujen työntekijöiden työnantaja sekä aliurakkaketjuja. Rakennusalan sidosryhmäyhteistyön ja työmaavalvonnan avulla saatavien vertailutietojen avulla voidaan selvittää ilmoittavatko ja maksavatko rakennustyömailla toimivat yritykset veronsa ajallaan ja oikeamääräisinä. (Vuosikertomus 2009, 11–12.)

3.4.4 Valtion ja viranomaisten rooli

Valtiolla on ollut merkittävä rooli harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Talousrikosohjelmilla on saavutettu hyviä tuloksia, viranomaisten yhteistyötä on onnistuttu kehittämään ja ohjelmien ansiosta vastuussa olevat viranomaiset ovat saaneet lisää määrärahoja resurssipulan helpottamiseksi. Talousrikollisuus on kuitenkin edelleen ongelma ja huolestuttavaa on se, että samalla kun paljastuu yhä uusia harmaan talouden, veronkierron ja talousrikollisuuden ilmenemismuotoja ja toimijoita, on julkisuuden kiinnostus niitä kohtaan laskenut. Julkisen mielenkiinnon väheneminen on voinut osaltaan vaikuttaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan liittyvän työn arvostuksen alenemiseen. Lisäksi selkeän valtakunnallisen harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntastrategian puuttuminen aiheuttaa viranomaisten "väsymistä". "Väsyminen" on erityisen huolestuttavaa niiden viranomaisten joukossa, joille kuuluu ensisijaisesti harmaan talouden ja talousrikosten torjunta, sillä juuri heillä on suuri haaste pys-

tyä torjuntatyössään vastaamaan uusiin ilmenemismuotoihin ja toimijoihin. (Viranomaistoiminta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa 2004, 37–38.)

Harmaata taloutta ja talousrikoksia valvovia ja selvittäviä viranomaisia ovat verottaja, jolle kuuluvat verontarkastukset, keskusrikospoliisin alainen rahanpesun selvittelykeskus sekä konkurssiasiamies. Konkurssiasiamies on erityisviranomainen, joka harjoittaa konkurssipesien hallinnon valvontaa. (Konkurssiasiamiehen toimisto; Vuorinen, 10.) Perinteinen viranomaisten suorittama valvonta ei kuitenkaan riitä harmaan talouden torjumiseen, koska harmaa talous lisääntyy ja saa uusia muotoja. Talousrikollisuuden havaitsemiseksi ja rikoksentekomahdollisuuksien vähentämiseksi onkin pyritty lisäämään elinkeinoelämän vastuuta ja valmiuksia. (Viranomaistoiminta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa 2004, 50.)

3.4.5 Tilaajavastuulaki

Rakennusalaalla esimerkkinä elinkeinoelämän vastuun lisäämisestä toimii tilaajavastuulain käyttöönotto. Tilaajavastuulaki edellyttää, että ennen kuin tilaaja tekee sopimuksen vuokratun työntekijän käytöstä tai alihankintasopimukseen perustuvasta työstä, tulee tilaajan pyytää sopimuksen vastapuolelta selvityksiä tämän luotettavuuden tarkistamiseksi. Jos tilaaja laiminlyö selvitysvelvollisuutensa, on seurauksena laiminlyöntimaksu. Toimittajien tulee antaa tilaajalle muun muassa ennakonperintä-, työnantaja-, kaupparekisteri- ja arvonlisäverorekisteriotteet. Lisäksi toimittajan tulee esittää todistus verojen suorittamisesta, eläkevakuutusten ottamisesta ja eläkevakuutusmaksujen maksamisesta sekä selvitys työhön sovellettavasta työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehtoista. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 11; Tilaajavastuu.fi-palvelu; Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 2006, 5 §.)

Tilaajavastuulaila pyritään torjumaan harmaasta taloudesta ja epäterveestä kilpailusta johtuvia haittavaikutuksia, kun yritykset, valtio tai kunnat käyttävät työvoiman vuokrausta tai alihankintaa. Tilaajavastuulaki on kuitenkin verrattain helppo kiertää käyttämällä vastaperustettuja tai ulkomaille rekisteröityjä yhtiöitä. Vastaperustetuista yhtiöistä ei ole ehtinyt ilmetä lakisääteisten velvoitteiden laiminlyöntejä, mikä johtaa siihen, että harmaan talouden toimijat pystyvät kuitenkin osallistumaan tarjouskilpailuihin näillä yrityksillä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 11.)

3.4.6 Neljännesvuosi-ilmoitukset ja kulunvalvonta

Rakennusalalla on käytössä harmaan talouden kitkemiseksi myös urakoitsijoiden tekemät neljännesvuosi-ilmoitukset, joissa annetaan tiedot urakoista ja aliurakoista. Neljännesvuosi-ilmoituksissa olisi hyvä ilmoittaa myös keskeneräisistä sekä alkavista urakoista, jolloin järjestelmän reaaliaikaisuus paranee. Lisäksi työturvallisuuslaki edellyttää kaikilla rakennustyömailla työskentelevillä olevan kuvallisen henkilötunnisteen, josta tulee käydä ilmi henkilön ja hänen työantajansa nimi tai se, että kyseessä on itsenäinen työsuorittaja. Jotta rakennuskohteen päätoteuttaja tietää keitä työmaalla työskentelee, tulee henkilöt sekä heidän palkanmaksajansa kirjata kulkulupaluetteluun kulkuluvan myöntämistä varten. (Haapanen & Tyynysniemi 2010; Henkilötunnisteet rakennustyömailla; Neljännesvuosi-ilmoitukset excel-tilukkolaskentapohjaa käyttäen.)

Parhaimmassa tapauksessa työnantaja hankkii kuvalliset tunnisteet, joita voidaan käyttää myös sähköisenä kulkulupana työmailla, joissa sähköinen kulunvalvonta on käytössä. Työntekijän siirtyessä työmaalle, jolla sähköinen kulunvalvonta ei ole käytössä, toimii kuvallinen kortti tällöin pelkästään lain vaatimana henkilötunnisteenä. Rakennusliitto on lisäksi ehdottanut uudistusta työmaan henkilökortteihin merkittävästä veronumerosta, jonka ulkomaalaiset työntekijät joutuisivat hakemaan verottajalta ennen työskentelyn aloittamista. (Haapanen & Tyynysniemi 2010; Henkilötunnisteet rakennustyömailla; Neljännesvuosi-ilmoitukset excel-tilukkolaskentapohjaa käyttäen.) Henkilökorttiin liitetty veronumero pienentäisi mahdollisuutta maksaa palkkaa pimeästi ja sen

avulla olisi myös helppo tarkistaa, onko työnantaja maksanut työntekijän verot ja maksut asianmukaisesti (Korhonen 2010).

3.5 Yhteenveto harmaasta taloudesta

Sinänsä harmaa talous on laillista toimintaa, josta on vain jäänyt suorittamatta lakisääteiset verot ja maksut. Toiminta tai tulonmuodostus on näin ollen tapahtunut viranomaisilta salassa tai siitä on annettu puutteellista tai väärää tietoa. Rakennusala on yksi harmaan talouden ydinalueista, koska rakennusosalalla on yleisesti korkea aliurakointiaste, mikä vaikeuttaa esimerkiksi verovalvontaa. Rakennusalan harmaasta taloudesta puhuttaessa kuittikauppa on ollut selvästi yksi keskeisimmistä talousrikoksen muodoista. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 81.)

Harmaa talous ja rakennusalan talousrikokset eivät ole uusia ilmiöitä. Ne ovat olleet esillä jo vähintään 1990-luvun lamavuosista lähtien. Suurin osa rakennusalan talousrikoksista painottuu Etelä-Suomeen, koska eteläisessä Suomessa tapahtuu enemmän rakentamista kuin muualla maassa. Lisäksi Etelä-Suomessa ovat tulleet ilmi talousrikosten uudet ilmiöt, joita ovat esimerkiksi pimeä ulkomainen työvoima ja ammattimainen kuittikauppa sekä järjestäytyneen rikollisuuden kiinnostus rakennusalan liiketoimintaa kohtaan. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 82.)

Rakennusalan talousrikosten hillitsemiseksi on kehitetty runsaasti toimenpiteitä, joista esimerkkinä voidaan mainita tietojen vaihto ja viranomaisyhteistyön lisääminen, lainsäädännön ja ammattitaidon kehittäminen sekä resurssien lisääminen talousrikosjuttuja käsittelevissä viranomaisissa. Keskeisin harmaan talouden hillitsemisen muoto on kuitenkin niin sanottu käänteinen arvonlisäverotus. Käänteisessä arvonlisäverotuksessa päävastuu arvonlisäverojen maksamisesta on pääurakoitsijalla. Monissa maissa tämä järjestelmä on jo käytössä. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 84.) Suomessa käänteinen arvonlisävero tulee käyttöön vuoden 2011 huhtikuussa. Järjestelmästä on sekä

etuja että haittoja, mutta pitkällä tähtäimellä edut vaikuttavat olevan haittoja suuremmat.

4 Käännetty arvonlisäverotus

4.1 Käännetyn arvonlisäverotuksen määrittely

Rakennusalalla on ilmennyt huomattavissa määrin vilpillistä toimintaa liittyen ennakonpidätysten, eläkemaksujen sekä arvonlisäveron ilmoittamiseen ja suorittamiseen. Rakennusalalla arvonlisäverotuksessa on ollut ongelmana myös petollinen toiminta, jossa rakennustöiden alihankintojen ostaja on voinut vähentää aliurakoitsijoiden veloittaman veron vaikka aliurakoitsijalla ei ole ollut aikomuksenakaan suorittaa kyseistä veroa valtiolle. Ilmiö on havaittu muissakin EU-maissa, minkä vuoksi EU:n arvonlisäverodirektiivissä on annettu jäsenvaltioille oikeus, vaikkei velvollisuutta, soveltaa käännettyä verovelvollisuutta maan sisäisissä rakentamispalvelujen myynneissä. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 375.)

Käännetty arvonlisäverotus tarkoittaa sitä, että myyjän sijasta ostaja tilittää arvonlisäveron valtiolle. Käytännössä rakennusalan aliurakoitsija veloittaa urakan verotta pääurakoitsijalta ja pääurakoitsija suorittaa veron aliurakoitsijan laskusta käännetyn verovelvollisuuden nojalla. Pääurakoitsijalla on oikeus vähentää suoritettava vero, mikäli rakentamispalvelu on ostettu vähennykseen oikeuttavaan käyttöön. Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan rakennusalan aliurakoitsijan myydessä rakentamispalveluja pääurakoitsijalle. Käännettyä verovelvollisuutta ei sen sijaan sovellettaisi pääurakoitsijan myydessä rakentamispalveluja edelleen työn tilaajalle, vaan pääurakoitsija veloittaa rakentamispalvelun verollisena ja tilaaja vähentää veron vähennysoikeutta koskevin yleisin edellytyksin. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 376.)

4.2 Käännetyn verovelvollisuuden soveltaminen rakentamispalveluihin

4.2.1 Rakentamispalvelujen määritelmä

Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan vain niissä tapauksissa, kun myyjä myy rakentamispalvelua, jonka ostajana on yritys, joka muutoin kuin satunnaisesti myy rakentamispalveluja. Hallitus viittaa esityksessään käännetystä arvonlisäverosta rakentamispalvelun määrittelyn osalta arvonlisäverolaissa voimassaolevaan määritelmään. Arvonlisäverolain 31.2 pykälän mukaan rakentamispalvelua ovat kiinteistöön kohdistuvat rakennus- ja korjaustyöt sekä työn yhteydessä asennettujen tavaroiden luovuttaminen. Rakentamispalveluna pidetään lisäksi edellä mainittuihin töihin liittyvää suunnittelua, valvontaa ja muuta niihin verrattavaa palvelua, mutta nämä rakentamispalvelut eivät kuitenkaan kuulu käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden piiriin. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 376.)

Hallitus on täsmentänyt käännetyn verovelvollisuuden alaisten rakentamispalvelujen käsitettä. Tarkennuksen mukaisesti pohjatöihin, rakennustöihin (eristystyöt, sähkö- ja LVI-asennukset), rakentamisen viimeistelytöihin (rakennuspuusepän asennukset, lattian ja seinien päällystys, maalaus ja lasitus), rakennuskoneiden vuokraukseen käyttäjiineen, työvoiman vuokraukseen rakentamispalveluja varten sekä kaikenlaisten rakennusten ja rakennelmien rakentamiseen, korjausrakentamiseen, perusparannus- ja entisöintitöihin sovelletaan käännteistä verovelvollisuutta. Rakentamispalvelut kattavat Arvonlisäverolain 31 pykälän mukaisesti myös maa- ja vesirakentamisen, minkä vuoksi soveltamisalan piiriin kuuluvat lisäksi esimerkiksi teiden rakentaminen ja ruoppaustyöt. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 376–377.)

Rakennusalan kaikkiin liiketoimiin ei kuitenkaan sovelleta käännettyä verovelvollisuutta. Sovellusalan ulkopuolisia liiketoimia ovat esimerkiksi viheralueiden istutus ja hoito, kiinteistöhoito- ja arkkitehtipalvelut, rakennuskonsultointi, projektinjohto ja rakennuskoneiden vuokraus ilman kuljettajaa. Tavarahan myyntiin ei sovelleta käännettyä verovelvollisuutta. Mikäli kyseessä on kuitenkin rakennusmateriaalin myynti asennettuna, on

kyse hallituksen esityksen mukaan kokonaisuudesta, joka on siis käännetyn verovelvollisuuden alainen rakentamispalvelu. Rakennuselementtien sekä ovien ja ikkunoiden myynti asennettuna ovat esimerkkejä edellä mainituista rakentamispalveluista. Asennuksen ollessa hyvin vähäistä, saattaa kyseessä olla rakentamispalvelun sijaan tavaran toimitus. Jos kyseessä on tavaran toimitus, esimerkiksi jääkaapin tai pakastimen myyjä toimittaa laitteen ja liittää sen, on se normaalin arvonlisäverokäytännön mukainen. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 377.)

4.2.2 Käännetty verovelvollisuus käytännössä

Sovellettaessa käännettyä verovelvollisuutta, veloittaa aliurakoitsija työn pääurakoitsijalta ilman veroa. Tästä huolimatta aliurakoitsijalla on luonnollisesti oikeus vähentää verollisiin hankintoihinsa sisältyvä vero arvonlisäverotuksen yleisin edellytyksin. Seurauksena on, että yrityksen, joka harjoittaa yksinomaan tai pääasiassa aliurakointia, arvonlisäverolaskelma osoittaa säännönmukaisesti negatiivista saldoa. Negatiivinen saldo johtuu siitä, että aliurakoitsijalle muodostuu tarvikkeistoista vähennettävää veroa. Aliurakoitsijalle ei kuitenkaan synny tillettävää veroa, koska se myy rakentamispalvelunsa pääurakoitsijalle verottomana. Näin ollen aliurakoitsijan verotilillä on aina vähentämättä olevaa arvonlisäveroa, jota käytetään työnantajasuoritusten ja muiden kausiveroilmoituksella ilmoitettavien verojen maksamiseen. Veroviranomainen palauttaa erotuksen aliurakoitsijan pankkitilille, jos saldo on työnantajasuoritusten ja verojen suorittamisen jälkeen edelleen negatiivinen. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 379.)

Pitkät aliurakointiketjut ovat yleisiä rakennusalalla, minkä vuoksi sama yritys saattaa olla saman projektin aikana sekä ali- että pääurakoitsijan asemassa. Näissä tapauksissa käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan kaikkiin ketjussa tapahtuviin myynteihin eli myynnit tapahtuvat ilman veroa. Tällöin vasta pääurakoitsijan myynti tilaajalle on verollista. (Äärilä & Nyrhinen 2010, 378.)

4.2.3 Käännetyn verovelvollisuuden voimaantulo rakennusalalle

Käännetty arvonlisäverovelvollisuus tulee voimaan rakennusalalla 1.4.2011. Lainmuutoksella pyritään osaltaan torjumaan rakennusalan talousrikollisuutta ja harmaata taloutta. Arvonlisävero muodostaa vain osan harmaan talouden aiheuttamista rahallisista menetyksistä, mutta käännetyn arvonlisäverojärjestelmän toivotaan vaikuttavan välillisesti myös laajemmin harmaan talouden toimintaan. Lisäksi järjestelmän toivotaan parantavan rehellisesti toimivien rakennusalan yritysten kilpailuasemaa. (Holopainen 2010, 12.)

Uudet säännökset tulevat voimaan 1.4.2011 tai sen jälkeen aloitetuissa urakoissa. Siirtymävaiheessa uusia säännöksiä ei siis sovelleta lain voimaantullessa keskeneräisiin rakentamispalveluihin, jos palvelujen suorittamiseen on tosiasiallisesti ryhdytty ennen lain voimaantuloa. Uudistus tulee edellyttämään yrityksiltä erityistä tarkkuutta tapauksissa, joissa lain voimaantuloajankohtana kesken oleviin urakoihin ostetaan huhtikuun alun jälkeen lisää aliurakoita. Tällöin ennen huhtikuuta alkaneet aliurakat laskutetaan loppuun saakka normaalisti arvonlisäverollisina, kun taas huhtikuusta alkaneisiin aliurakoihin joudutaan soveltamaan käännettä verovelvollisuutta. (Holopainen 2010, 15.)

4.3 Hallituksen esitys käännetystä arvonlisäverotuksesta

Hallituksen esityksessä eduskunnalle esitetään arvonlisäverolain muuttamista siten, että siinä säädettäisiin rakentamispalvelujen ja päästöoikeuksien käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta. Käännetty arvonlisävero tarkoittaisi siis sitä, että verovelvollinen olisi myyjän sijasta ostaja. Rakennusalalla käännetty verovelvollisuus merkitsisi sitä, että aliurakoinnissa arvonlisäveron suorittaisi aliurakoitsijan sijasta pääurakoitsija eli työn ostaja. Pääurakoitsijalla olisi näin ollen myös oikeus vähentää ilmoittamansa vero ja laskuttaa tilaajaa normaalisti verollisella laskulla. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 1, 12.)

Rakentamispalvelujen käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tavoitteena on parantaa rehellisten ja epärehellisten verovelvollisten välistä kilpailutilannetta sekä pienentää aliurakoitsijoiden epärehellisyydestä johtuvaa arvonlisäveromenetystä. Käännetyllä arvonlisäverovelvollisuudella pyritään ehkäisemään sellaista veronkiertoa, jossa ostaja vähentää arvonlisäveron, jonka myyjä on jättänyt maksamatta valtiolle. Järjestelmän tavoitteena on siis estää arvonlisäveron maksamatta jättäminen aliurakoitsijan arvonlisäveron osalta. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 11–12.)

Hallitus myöntää esityksessään arvonlisäverolain muuttamisesta, että järjestelmän muutoksella ei olisi välitöntä vaikutusta ennakonpidätyksiä tai muuta tuloverotusta koskevien veromenetysten tai -petosten määrään. Myöskään harmaata taloutta ja kuittikauppaa käännetty arvonlisäverovelvollisuus ei poistaisi. Arviona kuitenkin on, että käännetty arvonlisäverovelvollisuus vaikuttaisi välillisesti jossain määrin rakennusalan harmaaseen talouteen yleisesti. Muidenkin verolajien veromenetyksiä arvioidaan vähenevän jossain määrin, koska harmaan talouden toiminnan kokonaishyöty pieneneisi arvonlisäveromäärän verran. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 12.)

4.3.1 Soveltamisala

Hallituksen esityksessä käännettyä verovelvollisuutta ei sovellettaisi keiden tahansa arvonlisäverovelvollisten myynteihin, vaan soveltamisala rajattaisiin vain rakennusalan yritysten välisiin myyntitapahtumiin. Ostajan täytyy olla tässä tapauksessa elinkeinonharjoittaja, joka muutoin kuin satunnaisesti myy käännetyn verovelvollisuuden alaisia rakentamispalveluja tai kiinteistöjä. Lakiin otettaisiin lisäksi mukaan niin sanottu väli-miestä koskeva säännös, mikä tarkoittaa sitä, että käännetyn verovelvollisuuden sovel-tamista ei voisi kiertää alihankintaketjun keskelle sijoitetulla satunnaisesti rakentamis-palveluja myyvällä yrityksellä. Soveltamisalaan kuuluisi myös sellainen ostaja, joka elin-keinonharjoittajana myy edelleen tietyn palvelun toiselle elinkeinonharjoittajalle, joka muutoin kuin satunnaisesti myy käännetyn verovelvollisuuden piiriin kuuluvia palveluja

tai kiinteistöjä. Edellä mainittu järjestelmä vastaisi Saksan ja Ruotsin järjestelmiä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 12.)

Käännettyä verovelvollisuutta olisi tarkoitus soveltaa rakennusalan yritysten välisissä liiketoimissa. Käännettyä menetelmää sovellettaisiin varsin laajasti erilaisiin rakennusalan palveluihin sekä työvoiman vuokraukseen kyseisiä rakentamispalveluja varten. Hallitus määrittelee esityksessään rakennustyöksi sekä talonrakentamisen että maa- ja vesirakentamisen. Sen sijaan rakennustyöhön liittymätöntä siivousta tai muuta kiinteistöhoitoa ei pidettäisi rakentamispalveluna. Hallitus ei näe tarpeellisena ulottaa käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta rakennusten suunnittelu- ja valvontapalveluihin. Edellä mainittu vastaisi myös Saksan ja Ruotsin järjestelmiä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 13.)

4.3.2 Myyjän ja ostajan asema sekä käännetyn järjestelmän aiheuttamat muutokset

Hallituksen esityksessä myyjälle tai hänen toiminnalleen ei ole erityisiä vaatimuksia käänteisessä järjestelmässä, minkä vuoksi myyjää ei tarvitse erikseen määritellä. Järjestelmän soveltumisen kannalta oleellisinta on palvelun laji ja ostajalle asetettujen edellytysten täyttyminen. Käännetty verovelvollisuus soveltuu myös sellaisiin tilanteisiin, joissa rakennusalaan normaalisti toimimaton yritys myy edelleen käännetyn verovelvollisuuden soveltamisalaan kuuluvia rakentamispalveluita käännetyn verovelvollisuuden edellytykset täyttävälle ostajalle. Palvelun myyjällä olisi oikeus saada palautusta hankintoihinsa sisältyvistä arvonlisäveroista, vaikka verovelvollinen palvelun myynnistä olisikin ostaja. Ostajalla olisi vähennysoikeus arvonlisäverosta, jonka hän on itse laskenut ja ilmoittanut. Edellytyksenä kuitenkin on, että vähennysoikeuden edellytykset täyttyvät. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 13.)

Myyjällä tulisi olemaan aina laskutusvastuu. Laskutusvastuu koskisi myös sellaisia tilanteita, joissa ostaja maksaa veron soveltaen käännettyä verovelvollisuutta. Laskuissa tulisi olla, yleisten laskuvaatimusten lisäksi, ostajan arvonlisäverotunniste ja tieto ostajan veronmaksuvelvollisuudesta. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 13.)

Käännetty verovelvollisuus aiheuttaisi muutoksia muun muassa yritysten ilmoitusmenetelmiin. Kausiveroilmoituksen tietosisältöön tulisi muutoksia, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että ilmoituksessa olisi uusia kohtia. Muutokset koskisivat sekä myyjän että ostajan antamia ilmoituksia. Ostajan tulisi siis ilmoittaa erikseen kaikki rakentamispalvelut, jotka on ostettu käännetyn verovelvollisuuden menettelyn kautta. Myyjän taas tulisi ilmoittaa käännetyn verovelvollisuuden puitteissa myydyt rakentamispalvelut. Lisäksi verohallinto määräisi tarkemmin ne tiedot, joilla veron oikeamääräisyys todettaisiin. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 13.)

4.3.3 Vaikutukset

Valtiovarainministeriö on arvioinut rakennusalan käännetyn verovelvollisuuden vaikutuksia arvonlisäveron tuottoon, kilpailutilanteeseen, harmaaseen talouteen sekä Verohallinnon ja yritysten kustannuksiin. Verotilitysten keskittäminen pääurakoitsijalle tehostaa arvioiden mukaan verotulojen kertymistä, koska pääurakoitsijat ovat yleensä tavanomaista nuhteettomampia ja tehokkaampia taloushallinnolliselta kapasiteetiltaan. Pääurakoitsijoiden toiminta on verotuoton kannalta kriittisin kohta käännetyn verovelvollisuuden käyttöönotossa. Yksittäisen urakan kohdalla vilpillinen toiminta voisi aiheuttaa pahimmillaan sen, että vero jää kokonaan kertymättä koko rakennusurakan ja siihen liittyvien materiaalien osalta. Isojen petosten riski kasvaa, koska arvonlisäverotilitykset keskittyvät vain yhdelle taholle eli pääurakoitsijatasolle. Lisäksi on mahdollista, että aliurakoitsijoiden väärin perustein saadut palautukset lisääntyvät. Aliurakoitsijoiden ilmitulematonta arvonlisäveroa ei voitaisi kokonaan poistaa käännetyllä arvonlisävero-

velvollisuudella. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 14–16.)

Järjestelmän muutoksesta aiheutuvaa verotulon lisäystä pienentävät ostajana toimivien pääurakoitsijoiden maksukyvyttömyys tai vilpillisyys. Mahdollista veronkertymän lisäystä voivat pienentää myös ne aliurakoitsijat, jotka lisäävät saamiensa palautusten määrää perusteettomasti. Veronmaksun välttämiseksi voidaan myös perustaa tilapäisesti pieniä pääurakoitsijoita, jotka toimivat bulvaaneina. Kyseiset bulvaanit, eli niin sanotut kertakäyttöyritykset, lakkautetaan ennen mahdollista verotarkastusta ja verot jäävät kertymättä aliurakoitsijoiden arvonlisäyksestä. Käännetyn arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotto rakennusalalla voi hallituksen esityksen mukaan lisätä arvonlisäveron tuottoa 80–120 miljoonaa euroa, kun otetaan huomioon erilaiset arvonlisäveron tuottoon vaikuttavat epävarmuustekijät. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 14–16.)

Verohallinnolle käännetty järjestelmä lisäisi kustannuksia ja monimutkaistaisi järjestelmää. Järjestelmän muutos kohdistuisi verovelvollisiin yleisesti, koska toimenpiteen vaikutuksia ei voida rajata vain epärehellisiin yrityksiin. Käytännön rajanvetovaikkeudet lisääntyisivät, koska rakennusalalla olisi käytössä kaksi rinnakkaista arvonlisäverojärjestelmää, minkä vuoksi niiden soveltamisalat olisi määriteltävä. Uusi järjestelmä vaatisi käyttöönotettaessa hallinnon resursseja käännettyä verovelvollisuutta koskevan ohjeistuksen laatimiseen, asiakasneuvontaan ja koulutukseen. Ohjaustarvetta olisi eniten käyttöönottoaikana, mutta tulkinta- ja rajanvetotilanteita tulisi vastaan myöhemminkin. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 16.)

Rakennusalaa koskeva verovalvonta vaatisi uudelleenarviointia, kun uusi järjestelmä otettaisiin käyttöön. Erityisesti perusvalvonnan resurssien vahvistaminen, pääurakoitsijoiden maksutilanteen seuraaminen sekä aiheettomien arvonlisäveropalautusten estäminen tulisivat tärkeiksi seikoiksi. Verohallinto on arvioinut, että kolmen ensimmäisen

vuoden aikana järjestelmän käyttöönoton vaatima ohjeistus, koulutus ja perusvalvonta edellyttäisivät 60 henkilötyövuoden kohdentamista. Kolmen vuoden jälkeen edellytys olisi 30 henkilötyövuotta. Aliurakoitsijoihin kohdistuvat erityisvalvonnan verotarkastukset olisivat edelleen tarpeellisia muiden verolajien takia, koska käännetyllä verovelvollisuudella olisi merkitystä lähinnä arvonlisäveron osalta. Uusi järjestelmä aiheuttaisi arviolta noin 50 000 euron tietojärjestelmäkustannukset. Kustannukset olisivat näinkin suuria, koska järjestelmän muutos merkitsisi muutoksia tulostemalleihin, tietovirtoihin ja sähköiseen asiointialustaan. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 16–17.)

Rakennusteollisuus RT on arvioinut käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksia yritysten hallinnollisiin kustannuksiin. Arvion mukaan varsinaisten rakennusyritysten hallintokulut lisääntyisivät siirtymävaiheessa noin 30 miljoonalla eurolla. Luku perustuu Tilastokeskuksen antamaan selvitykseen yritysten jakautumisesta suuruusluokkiin liikevaihdon mukaan ja itse rakennusyritysten antamiin arvioihin kustannusten kasvusta. Hallinnollisia lisäkustannuksia aiheutuu muun muassa lisähenkilökunnan palkkamenoista sivukuluineen, tilitoimistojen lisäveloituksista, konsultti- ja neuvontakuluista ja muista hallinnollisista kuluista, joista esimerkkinä voidaan mainita tilintarkastuskulut. Huomionarvioista on se, että kulujen lisäys on pienillä yrityksillä huomattavasti pienempi kuin keskisuurilla ja suurilla yrityksillä. Käännetyssä menettelyssä myyjä ei saa ostajalta veromaksua, mikä merkitsee arvonlisäveromäärän kannalta rahoitustilanteen muuttamista pää- ja aliurakoitsijan välillä. Uusi menettely tuo nykytilanteeseen verrattuna korkoetua pääurakoitsijalle ja korkotappiota aliurakoitsijalle. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 17.)

4.4 Käännetty arvonlisäverotus muissa maissa

Arvonlisäverojen ilmoittamiseen ja maksamiseen liittyvät laiminlyönnit ovat ongelma Suomen lisäksi myös muissa maissa. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä on yksi arvonlisäveron kiertämisen ehkäisykeino. Arvonlisäverovelvollisuuden siirtosäännön tavoitteena on estää tilanteet, joissa aliurakoitsijan maksamatta jääneet arvonlisäverot hy-

väksytään pääurakoitsijan arvonlisäverotuksessa vähennyskelpoisiksi. Säännöksen toinen keskeinen tavoite on vähentää veronkierrosta aiheutuvia kilpailun vääristymiä markkinoilla. Rakennusalan käännetty verovelvollisuus on käytössä Euroopan alueella Alankomaissa, Belgiassa, Irlannissa, Itävallassa, Ruotsissa, Saksassa ja Unkarissa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 4; Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennusalalla 2004.)

4.4.1 Käännetty arvonlisäverotus Itävallassa

Itävalta otti käyttöön rakennusalan käännetyn arvonlisäverotuksen lokakuussa 2002. Itävallan menettelymallissa rakentamispalvelun ostaja on verovelvollinen, jos hän myy saamansa toimeksiannon nojalla kyseiset rakentamispalvelut edelleen tai jos ostaja tuottaa itse rakentamispalveluita. Käännetyn menettelyn piiriin kuuluu rakentamispalvelujen lisäksi rakennustyövoiman vuokraus. Palveluihin, jotka pääurakoitsija suorittaa toimeksiantajalleen, ei sovelleta käännettä verovelvollisuutta, vaan ne laskutetaan normaaliin tapaan verolla. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5; Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalalla 2006, 11.)

Arvonlisäverouudistuksen jälkeen verolainsäädännön noudattamisen on todettu parantuneen Itävallassa. Työnantajamaksut ovat kuitenkin vielä uudistuksen jälkeenkin ongelma. Työnantajamaksuihin liittyvät ongelmat pysyvät, koska käännetyllä veromenettelyllä ei saada poistettua niihin liittyvää harmaata taloutta, kuten laittomia työntekijöitä ja kuittikauppaa. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä on tuonut Itävallassa uuden piirteen verotarkastukseen, mutta uudistuksen ei ole havaittu vaikuttaneen arvonlisäveron ilmoittamis- ja maksamismenettelyyn. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5; Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalalla 2006, 11.)

4.4.2 Käännetty arvonlisäverotus Saksassa

Saksassa käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan kiinteistöjen luovutuksiin ja tiettyjen rakentamispalvelujen myynteihin. Rakentamispalveluista käännetyn menettelyn piiriin kuuluvat palvelut, jotka kohdistuvat rakennukseen. Näitä palveluja ovat esimerkiksi rakennusten ja rakennelmien rakentaminen, laajentaminen, restaurointi sekä korjaus-, kunnossapito-, muutos- ja purkutyöt. Suunnittelu- ja valvontapalvelut eivät ole käännteisen verovelvollisuuden piirissä olevia rakentamispalveluja. Rakennelmina pidetään rakennusten lisäksi siltoja, katuja ja tunneleita. Rakennukseen luetaan kuuluvaksi myös esimerkiksi kiinteästi asennettavat sisustukset. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5-6; Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalaalla 2006, 11.)

Saksan käännettyssä menettelyssä rakentamispalvelujen ostaja on verovelvollinen vain silloin, kun ostaja on itse verovelvollinen, jatkuvasti rakentamispalveluita tuottava elinkeinonharjoittaja. Jatkuvuus rakentamispalveluiden tuottamisen suhteen on määritelty niin, että yrityksen edellisen vuoden liikevaihdosta vähintään kymmenen prosenttia on ollut rakentamispalveluita. Mikäli tämä kymmenen prosentin raja ylittyy myöhemmin, ei yritys ole kuitenkaan takautuvasti verovelvollinen. Jotta verovelvollisuus siirtyy ostajalle, on yritysten tehtävä laskuihin merkintä sen siirtymisestä. Ilman merkintää verovelvollisuus ei siirry. Verovelvollisuus ei siirry ostajalle myöskään niissä tilanteissa, kun ostaja ei ole ostanut rakentamispalveluita, vaikka laskussa onkin merkintä verovelvollisuuden siirtymisestä. Myyjän on oltava tarkkana kirjanpidossa, sillä käännetyn menettelyn myynnit tulee kirjata omalle tililleen. Käännteinen arvonlisäverojärjestelmä on ollut käytössä Saksassa vuodesta 2004. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5-6; Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalaalla 2006, 11.)

4.4.3 Käännetty arvonlisäverotus Alankomaissa

Rakennusalan aliurakointisuhteiden veroihin ja maksuihin liittyviä väärinkäytöksiä on pyritty estämään Alankomaissa sekä ennakonpidätyksiin ja sosiaaliturvamaksuihin että arvonlisäveroihin kohdistetuilla keinoilla. Tuloverojen ja sosiaalimaksujen kertymisen turvaamiseksi Alankomaissa otettiin käyttöön ketjuvastuusäännös jo vuonna 1982. Samasta ajankohdasta alkaen on arvonlisäverotuksessa ollut käytössä käännetty menettely. Urakoitsijan ketjuvastuuta sovelletaan, jos aliurakoitsija tai työvoiman vuokralle antanut laiminlyö maksut. Käännetyllä verovelvollisuudella puolestaan tehostetaan aliurakointiketjuissa maksamatta jäävien verojen ja maksujen kertymistä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5; Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusallalla 2006, 9.)

Käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden säännökset koskevat vain tilanteita, joissa urakoitsija suorittaa aineellisen työn toimeksiantajalleen vastiketta vastaan. Käännettyä menettelyä sovelletaan aliurakointiin ja työvoiman vuokraukseen, kun kyseessä ovat aineellisten luonteiset, kiinteisiin esineisiin liittyvät työsuoritukset. Aineellisen työn käsitettä on tulkittu laajasti. Alankomaiden käänteisen arvonlisäverotuksen järjestelmässä aineellisia töitä ovat talojen ja muiden rakennelmien kunnossapito, rakennusten purku- ja hajotustyöt, kaikenlainen korjaustyö, eristystyö sekä putki-, muuraus- ja poraustyöt. Lisäksi aineellisia töitä ovat teiden rakennus, päällystys-, johto-, ja maapohjatyöt, katon asennus ja lattioiden päällystys. Aineellisten töiden listaan ei lueta rakennusalueen valvontaa eikä pelkkien rakennustelineiden, -nostureiden ja maansiirtokoneiden vuokrausta. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5)

Käännetty veromenettely ei koske rakentamispalveluja, jotka pääurakoitsija suorittaa lopulliselle tilaajalle, vaan ne laskutetaan normaaliin tapaan verolla. Menettelyä ei ole ulotettu Alankomaissa pääurakoitsijan ja verovelvollisen toimeksiantajan väliseen suhteeseen selkeyssyistä. Hankinta ei ole näissä tapauksissa aina toimeksiantajalle vähen-

nyskelpoista ja lisäksi pääurakoitsijan ja verovelvollisen toimeksiantajan välisissä suhteissa ei yleensä ole vilpillistä toimintaa. Käännetyn arvonlisäverojärjestelmän piiriin eivät kuulu myöskään työsuoritukset, jotka aliurakoitsijat tekevät pääasiassa omassa toimipaikassaan tai joissa aliurakoitsijan tekemä työ on toisarvoinen samassa yhteydessä tehtyyn tavarahan myyntiin verrattuna. Yksi esimerkki aliurakoitsijan tekemän työn toisarvoisuudesta tavarahan myyntiin verrattuna on lattiapäällysteen myynti ja asennus. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 5; Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennuslalla 2004.)

Alankomaissa veron siirtosääntö toimii siis niin, että aliurakoitsija laskuttaa ilman arvonlisäveroa pääurakoitsijaa ja ilmoittaa veroilmoituksessaan siirretyn liikevaihdon. Pääurakoitsija taas maksaa veron oman työnsä lisäksi myös aliurakoitsijan tekemästä työstä, joskin aliurakoitsijan työstä maksettava vero on pääurakoitsijalle heti vähennyskelpoinen. Pääurakoitsija ilmoittaa veroilmoituksessaan omana kohtanaan siirretyn liikevaihdon ja siitä lasketun veron. (Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennuslalla 2004.)

Arvonlisäveron käänteisen menettelyn käyttöönoton jälkeen verovalvonta on helpottunut Alankomaissa. Yhtenä syynä tähän pidetään sitä, että rakennuslalla toimii itse itsensä valvojana, kun urakoitsijat eivät enää hyväksy verollisia laskuja aliurakoitsijoiltaan. Menettelyn takia urakoitsijat valitsevat huolellisemmin aliurakoitsijansa. Alankomaissa yritysten mielipide käänteisestä verojärjestelmästä on ollut positiivinen sekä ennen uudistuksen käyttöönottoa että käyttöönoton jälkeen. Käänteisen menettelyn eduiksi luetaan epärehellisen kilpailun estäminen. Menettely ei ole kuitenkaan poistanut veropetoksia ja veron välttämistä rakennuslalta. Käänteisen verovelvollisuuden muita myönteisiä seikkoja on se, että oston vero on heti vähennettävissä ja riskiä vähennysoikeuden epäämislle ei ole. (Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennuslalla 2006, 9–10.)

4.4.4 Käännetty arvonlisäverotus Ruotsissa

Ruotsin hallitus antoi maaliskuussa 2006 lakiesityksen käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamisesta rakennusalaalla (Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalaalla 2006, 10). Käännetty arvonlisäverovelvollisuus tuli voimaan heinäkuussa 2007. Ruotsin verohallinto on arvioinut arvonlisäverotuksen käännettyä menettelyä rakennusalaalla. Verohallinnon selvityksen mukaan käännetty menettely on ehkäissyntä veronkiertoa yritysten välisissä aliurakointiketjuissa, joissa ostaja on vähentänyt arvonlisäveron, mutta myyjä on jättänyt sen maksamatta valtiolle. Vaikka menettelyn tehokkuus on epävarmempaa järjestelmällisempien petostilanteiden suhteen, arvioi Ruotsin verohallinto käännetyn menettelyn vaikutusten olevan kaiken kaikkiaan positiiviset. Ruotsin verohallinnon ja rakennusteollisuuden yhteisen kyselytutkimuksen mukaan yritysten hallinnolliset kulut ovat lisääntyneet käänneisen arvonlisäverojärjestelmän käyttöönoton jälkeen. Kulujen lisääntyminen liittyy osaltaan soveltamisalaan kuuluvien palvelujen ja ostajan määrittelyvaikeuksiin. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 7.)

Ruotsin järjestelmässä käännetyn verovelvollisuuden soveltamisen edellytyksenä on, että palvelun ostaja on elinkeinonharjoittaja, joka myy toiminnassaan muutoin kuin satunnaisesti säännösten tarkoittamia palveluja tai palvelun ostaa elinkeinonharjoittaja, joka myy edellä mainitun tyyppiselle elinkeinonharjoittajalle tällaisia palveluita. Rakennusyritysten välisissä liiketoimissa käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan laajasti. Säännöksissä ei vaadita, että ostajan toiminta olisi pääasiallisesti rakennustoimintaa, joten käänneistä menettelyä sovelletaan myös silloin, kun ostaja myy sivutoimisesti rakennuspalveluita. Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan siis esimerkiksi yritykseen, jonka pääasiallista toimintaa on rakennusmateriaalin edelleen myynti, jos yrityksellä on myös esimerkiksi puuseppiä työntekijöinä ja myös näitä puuseppäpalveluita myydään. Yritys, joka myy muuten kuin satunnaisesti kyseisiä palveluita, on verovelvollinen kaikista kyseisten palveluiden hankinnasta toimintaansa varten, vaikka ostettua palvelua ei myytäisi edelleen. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 6.)

Käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta sovelletaan Ruotsin mallissa myös silloin, kun rakennusalalla toimimaton yritys ottaa tilapäisesti tehtäväkseen myydä välimiehenä kyseisiä ostettuja palveluita rakennusyriyksille. Mikäli siis yritys, joka ei harjoita rakennustoimintaa, ostaa ja myy edelleen asennustyön rakennusalan yritykselle, sovelletaan molempiin myynteihin käännettyä veromenettelyä. Tässä tapauksessa ei ole väliä, onko kyseessä ruotsalainen vai ulkomainen yritys ostajana ja onko ostajalla rakennusalan toimialaluokitusta. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 6.)

Laissa ei ole säädetty vaatimusta, että myyjän tulisi harjoittaa tiettyntyyppistä toimintaa, jotta käännettyä verovelvollisuutta voitaisiin soveltaa. Myyjän harjoittaman toiminnan sijaan ratkaisevaa on palvelun laji ja ostajalle asetettujen edellytysten täyttyminen. Lisäksi käännetyn verovelvollisuuden piiriin kuuluvat myös tapaukset, joissa yritys, joka ei normaalisti toimi rakennusalalla, myy kyseisiä palveluja edellytykset täyttävälle ostajalle. Tällöin myyjän toimialaluokituksella ei ole merkitystä, kuten ei myöskään sillä, onko myyjä ruotsalainen vai ulkomainen yritys. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 6.)

Arvonlisäveron käänteisen verovelvollisuuden aiheuttavat Ruotsin mallissa sellaiset kiinteistöön, rakennukseen tai rakennelmaan kohdistuvat palvelut, jotka liittyvät rakennustyöhön, -asennukseen, rakennuksen loppukäsittelyyn, rakennussiivoukseen, maapohja- ja perustustöihin tai rakennuskoneiden vuokraamiseen kuljettajan kanssa. Lisäksi käänteisen menettelyn piiriin kuuluu työvoiman vuokraus edellä listattuihin rakentamispalveluihin. Käänteinen arvonlisäjärjestelmä koskee vain palveluiden, ei tavaroiden, myyntiä. Jos rakentamispalveluun sisältyy materiaalia, pidetään sitä yhtenä kokonaisuutena ja rakennuspalvelun myyntinä. Ruotsin menettelyssä käännetty verovelvollisuus käsittää siis sekä itse rakentamispalvelun että materiaalit ja muut tavarat, jotka työn tekemisessä käytetään. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 6.)

Ruotsin mallissa olosuhteiden kokonaisarvio ratkaisee, onko yksittäisissä tapauksissa kyse tavaran vai palvelun myynnistä. Kokonaisarviossa otetaan huomioon esimerkiksi sopimuksen sisältö, hinta, työaika ja työkulut. Toisinaan, kun tavaran myyntiin sisältyy asennus, voivat olosuhteet olla sellaiset, että koko toimitus luokitellaan tavaran toimittukseksi. Tällöin käännettyä verovelvollisuutta ei sovelleta. Jos taas asennus- ja liitännätyöt ovat hyvin kattavat, voidaan toimituksessa katsoa olevan kyse palvelun myynnistä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 7.)

4.5 Käännetyn arvonlisäverotuksen edut

Käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta on sekä etua että haittaa, riippuen siitä mistä näkökulmasta asiaa katsoo ja minkä tahon kannalta. Rakennusliiton puheenjohtajan, Matti Harjuniemen, mukaan käänteisellä arvonlisäverovelvollisuudella olisi mahdollista saada rakennusalalla rehottava harmaa talous ja pimeä työvoima jossain määrin kuriin. Harjuniemi painottaa, että uudistus tuottaisi valtiolle lisää oikeita verotuloja ja yritysten kilpailuasetelma olisi tasavertaisempi. Harjuniemen mukaan uudistus voisi myös lisätä rakennushankkeen varsinaisen päätoteuttajan kiinnostusta koko aliurakointiketjua kohtaan. Arvion mukaan uuden verojärjestelmän myötä tulisi vuosittain maksuun 150–160 miljoonan euron maksamattomat arvonlisäverot. (Mänttari 2009.)

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti Virken johtaja Markku Hirvosen mukaan rakennusalan arvonlisäveron laiminlyönneissä on kysymys suurista rahallisista vuodoista. Hänen mukaansa saavutettavat hyödyt olisivat kustannuksia suuremmat, koska käännetyllä arvonlisäverojärjestelmällä voitaisiin estää miljoonien veromenetykset. Hirvosen mukaan myös hallinnollinen työ verotoimistoissa pienenesi, jos esimerkiksi ostoihin liittyvät arvonlisäveron palautukset maksettaisiin vain kerran vuodessa. Uuden järjestelmän läpivieminen EU:n komissiossa ja neuvostossa on Hirvosen mukaan läpihuutojuttu, koska järjestelmä toimii jo muutamissa muissa EU:n jäsenmaissa. Asia on lähinnä kiinni kansallisesta poliittisesta päätöksenteosta. (Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennusalalla 2004.)

Hirvonen kuitenkin myöntää, että verovilppien torjunnassa käännetty järjestelmä ei ole riittävä, koska huomattava osa verotappioista liittyy palkansaajien veroihin. Nopein tapa ehkäistä veronkiertoa olisi Hirvosen mielestä saattaa aliurakointiketjut entistä läpinäkyvimmiksi ilmoitusvelvollisuuden avulla, kuten Itävallassa. Toinen vaihtoehto olisi ottaa käyttöön Alankomaiden mallin mukainen ketjuvastuu, mikä tarkoittaa sitä, että pääurakoitsija ottaa vastuun aliurakoitsijoiden maksamattomista ennakonpidätyksistä. (Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennusalalla 2004.)

4.6 Käännetyn arvonlisäverotuksen haitat

Kun tutkii mielipiteitä käännetystä verovelvollisuudesta, vastaan tulee enemmän kriittisiä mielipiteitä kuin myönteisiä. Haittoja uskotaan aiheutuvan etuja enemmän. Esimerkiksi Suomen Yrittäjät eivät ole lainkaan tyytyväisiä käänneisen arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönotosta. Suomen Yrittäjien johtaja Anna Lundén painottaa, että kyseisen järjestelmän käyttöönotto on EU:n arvonlisäverotusta koskevan perusjärjestelmän vastainen kehityssuunta. Hänen mukaansa harmaan talouden poistamiskeinoja tulisi hakea muista keinoista kuin verojärjestelmää muuttamalla. Lundénin mukaan käänneinen arvonlisäverojärjestelmä voisi synnyttää uusia merkittäviä valvontaongelmia siitä, miten pienet alihankkijat vähentäisivät omat vähennyksensä arvonlisäverotuksessa. (Käänneinen ALV uhkaa sittenkin tulla rakennusalalle – uusia rajanveto-ongelmia 2009.)

Myöskään Elinkeinoelämän keskusliitto ei ole kannattanut käännetyn verovelvollisuuden käyttöönottoa rakennusalalla. Käännetty verovelvollisuus ehkäisisi tehokkaasti sellaista veronkiertoa, jossa ostaja vähentää arvonlisäveron, jonka myyjä jättää maksamatta valtiolle. Uusi menettely saattaisi kuitenkin pahimmassa tapauksessa luoda uusia harmaan talouden ja talousrikollisuuden muotoja. Myös soveltamisalaan liittyvät tulkintaongelmat ja uudet tiedonkulun vaatimukset aiheuttaisivat merkittäviä hallinnollisia kustannuksia ja käytännön ongelmia yrityksille, minkä vuoksi Elinkeinoelämän keskusliitto ei kannata käänneistä arvonlisäverovelvollisuutta. (Käännetty arvonlisäverovelvollisuus ei ole ratkaisu rakennusalan harmaalle taloudelle 2010.)

Rakennusteollisuus RT ry:n työmarkkinajohtaja Tapio Kari on myös kriittinen käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden suhteen. Hänen mukaansa uusi järjestelmä aiheuttaa rakennusalan yhtiöille ylimääräisen kymmenien miljoonien eurojen lisäkustannuksen. Karin mukaan harmaa talous eikä varsinkaan kuittikauppa poistu uuden järjestelmän avulla, koska kuittikaupan peruste on tuloverotuksessa eikä arvonlisäverotuksessa. Näin ollen pimeän työvoiman käyttöön käänteisellä arvonlisäverolla ei ole mitään vaikutusta. Uudistus aiheuttaa myös lisätoita ja epäselviä tilanteita sekä turhia kustannuksia, kun ohjelmia uusitaan ja työntekijöitä joudutaan kouluttamaan. Myös uusia, pysyviä resursseja tarvitaan. Karin mukaan suuret rakentajat selviävät uudistuksesta, mutta pienille urakoitsijoille aiheutuu merkittävää haittaa. Lisäkustannuksethan yritetään aina siirtää loppuasiakkaalle, mikä tulisi luultavasti näkymään hinnoissa. (Herrala 2009.)

Käännetyn arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotossa on myös se hankaluus, että järjestelmä edellyttää Euroopan neuvoston poikkeuslupaa. Vain neuvosto on oikeutettu antamaan komission ehdotuksesta EU:n jäsenvaltiolle luvan erityistoimenpiteisiin veronkierron estämiseksi. Tästä on säädetty kuudennessa arvonlisäverodirektiivissä. Direktiivin mukaisia veropohjia tai vähennysoikeuksia jäsenvaltiot eivät voi supistaa omilla kansallisilla päätöksillään. (Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennusallalla 2004.)

4.7 Yhteenveto käännetystä arvonlisäverotuksesta

Käännetty arvonlisäverovelvollisuus voi olla ratkaisu ongelmaksi koettuun aliurakoitsijoiden epärehellisyydestä johtuvaan arvonlisäveromenetykseen. Järjestelmän muutoksella ei tule kuitenkaan olemaan välitöntä vaikutusta veromenetysten tai -petosten määrään, jotka koskevat ennakonpidätyksiä ja muuta tuloverotusta. Vaikka käännetty verovelvollisuus ei poistakaan kuittikauppaa eikä harmaata taloutta, sillä arvioidaan kuitenkin olevan jonkinlainen välillinen vaikutus harmaaseen talouteen yleisesti ja näin sen uskotaan pienentävän myös muiden verolajien veromenetyksiä. Lisäksi sen uskotaan parantavan kilpailutilannetta rehellisten ja epärehellisten yrittäjien välillä. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 16.)

Yhteenvedona voisi todeta, että käännettyä verovelvollisuutta ei pidetä yksistään ratkaisuna rakennusalan ongelmiin. Koska käännetty järjestelmä ei poista kokonaan kuittikauppaa ja harmaata taloutta, on tärkeää että sen rinnalla on jatkossakin aktiivista verotarkastustoimintaa. Lisäksi on kehitettävä muun muassa valvontakeinoja ja viranomaisten toimivaltuuksia. Käännetyn verovelvollisuuden järjestelmän tilalle tai rinnalle on otettava käyttöön tehokkaampia keinoja, kuten rakennustoiminnan luvanvaraistaminen, viranomaisten työmaatarkastukset, yritysten kulunvalvonnan tehostaminen ja verottajalle neljännesvuosittain annettavat ilmoitukset urakkasopimuksista. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010, 16; Käännetty alv ei karkota konnia 2009.)

5 Tutkimus käänteisestä arvonlisäverotuksesta rakennusalalla

5.1 Tutkimuksen tyyppi

Alun perin tutkimuksen oli tarkoitus olla kvantitatiivinen, mutta alhaisen vastausprosentin vuoksi se muuttui enemmän kvalitatiiviseksi. Tutkimus toteutettiin kyselyn avulla, joka sisälsi sekä määrällisiä että laadullisia kysymyksiä. Kysymystyypit vuorottelivat siten, että ensin oli määrällinen kysymys, jolla pyrittiin saamaan tarkka kuva vastaajien mielipiteistä. Määrällistä kysymystä seurasi aina laadullinen kysymys, jonka tarkoituksena oli antaa vastaajille mahdollisuus eritellä mielipiteeseen vaikuttavia seikkoja.

Kysely oli positivistinen, koska se osoitettiin laajalle joukolle ja kysymykset olivat arvovapaita. Kysymykset olivat yksiselitteisiä ja niissä käytettiin valmiita käsitteitä. Toisaalta, laadulliset kysymykset toivat kyselyyn fenomenologisia piirteitä. Vastaajien rohkaisemiseksi taustatietoja kysyttiin heti kyselyn alussa. Vastaajia kannustettiin vastaamaan myös sillä, että aluksi esitettiin aina määrällinen kysymys, johon on helpompi vastata. Määrällisillä kysymyksillä oli tarkoitus myös herätellä vastaajia aiheeseen, jotta laadullisiin kysymyksiin vastaaminen sujuisi luontevammin.

5.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin Internet-kyselynä, joka lähetettiin sähköpostitse noin 60 erikokoiseen rakennusalan yritykseen. Kysely jaettiin sisällöllisesti kolmeen osioon. Jokainen osio sisälsi sekä määrällisiä että laadullisia kysymyksiä. Ensimmäisessä osiossa kysyttiin tietoja yritysten liikevaihdosta ja henkilöstön määrästä. Näillä taustatiedoilla oli tarkoitus jakaa yritykset kokoluokittain, jotta olisi voitu suorittaa vertailua erikokoisten yritysten välillä. Koska vastausprosentti jäi alhaiseksi, ei yritysten luokittelua voitu tehdä, minkä vuoksi taustatiedoista ei loppujen lopuksi ollut hyötyä.

Kyselyn toinen osa sisälsi kysymyksiä käännetyin arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönotosta. Kysymykset liittyivät käänteisen arvonlisäveron käyttöönoton tuomien muutosten laajuuteen ja kustannuksiin. Määrällisiä kysymyksiä täydennettiin avoimilla kysymyksillä, joilla yrityksiä pyydettiin tarkentamaan, millaisia muutoksia käänteinen arvonlisäverotus aiheuttaa ja miten yritykset aikovat rahoittaa ne. Lisäksi tässä osiossa tiedusteltiin yritysten valmistautumisesta muutokseen.

Kolmannen osion kysymykset käsittelivät yritysten mielikuvia käänteisestä arvonlisäverotuksesta. Kysymyksillä pyrittiin saamaan selville yritysten mielipiteitä uudesta järjestelmästä sekä sen hyödyistä ja haitoista. Osiossa kysyttiin myös, mitä mieltä yritykset ovat käänteisen arvonlisäverotuksen toimivuudesta käytännössä ja uskotaanko sen ratkaisevan rakennusalan ongelmia.

5.3 Tutkimuksen tulokset

Kysely lähetettiin noin 60 rakennusalan yritykseen, joista vain viisi vastasi. Vastausprosentti oli siis suurin piirtein kahdeksan prosenttia. Vastausprosentti oli hienoinen pettymys, mutta toisaalta se oli odotettavissa. Alhaiseen vastausprosenttiin saattoi vaikuttaa se, että osa rakennusalan yrityksistä hoitaa asioita mieluummin puhelimitse kuin sähköisesti. Toisaalta, yrityksille tulee luultavasti paljon postia muutenkin, minkä vuoksi ne eivät välttämättä vaivaudu tai yksinkertaisesti ehdi keskittyä ylimääräisiin yhteyden-

ottoihin, jotka vaativat jonkin verran paneutumista. On mahdollista, että jotkut avasivat kyselyn, mutta eivät halunneet vastata siihen kysymysten sisällön tai muodon takia. Yleisesti ottaen laadulliset kysymykset eivät ilmeisesti ole yhtä suosittuja vastaajien keskuudessa kuin määrälliset kysymykset, koska avoimiin kysymyksiin ei ole yhtä helpoa ja nopeaa vastata. Lisäksi alhaiseen vastausprosenttiin saattoi vaikuttaa yritysten tietämättömyys käänteisestä arvonlisäverotuksesta ja sen tuomista muutoksista, koska kyseessä on kuitenkin täysin uusi järjestelmä.

5.3.1 Kyselyn tulokset

Enemmistö kyselyyn vastanneista yrityksistä oli sitä mieltä, että käänteinen arvonlisäverotus aiheuttaa melko paljon tai paljon muutoksia. Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että muutoksia aiheutuisi melko vähän, mutta tämä johtunee siitä, että käänteinen arvonlisäverojärjestelmä on ollut yrityksessä käytössä jo aiemminkin. Yrityksille aiheutuvia muutoksia arvonlisäverojärjestelmän uudistuksesta ovat esimerkiksi ohjelmistopäivitykset ja laskutus. Eräs vastaaja uskoi, että muutoksen jälkeen aiheutuu sekaannuksia ja vääriä laskutuksia, koska osa töistä kuuluu käännetyn menettelyn piiriin ja osa säilyy normaalin menettelyn piirissä. Muutoksien aiheuttama kertakustannus vaihteli vastauksissa 2 000 ja 5 000 euron välillä. Kertakustannuksen lisäksi vastanneet yritykset arvioivat, että lisäkustannuksia syntyy kuukausi- tai vuositasolla niin, että keskimääräinen kokonaiskustannus tulisi olemaan noin 10 000 euron luokkaa. Yritykset kertoivat rahoittavansa kustannukset tulorahoituksella, omalla pääomalla tai lainarahoituksella.

Vastanneista yrityksistä yksi ei ollut vielä valmistautunut käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönottoon, mutta aikoi kuitenkin valmistautua erilaisten kurssien ja koulutuksen avulla. Muut vastaajat olivat valmistautuneet muutokseen vähän tai melko vähän kyselemällä ja varaamalla koulutuksia yrityksen johdolle ja laskutusosastolle sekä tekemällä laskelmia ja käymällä läpi ohjelmistoja. Neljä viidestä vastanneesta yrityksestä aikoi vielä valmistautua järjestelmän käyttöönottoon kouluttautumalla ja käymällä esimerkiksi verotoimiston kursseilla. Yksi vastanneista oli sitä mieltä, että he eivät tarvitse erillisiä kursseja, kunhan verottajan antama ohjeistus on tarpeeksi selkeä.

Yritysten mielikuvat käänteisestä arvonlisäverotuksesta vaihtelivat. Viidestä yrityksestä kahden mielikuva oli negatiivinen, kahden melko positiivinen ja yhden mielikuva oli neutraali. Yritykset, joiden mielikuva oli negatiivinen, olivat sitä mieltä, että käänteisestä arvonlisäverotuksesta on heille paljon haittaa eikä lainkaan hyötyä. Melko positiivisen mielikuvan omaavat yritykset olivat sitä mieltä, että käänteisestä arvonlisäverotuksesta on heille melko vähän haittaa ja melko paljon hyötyä. Mainittuja hyötyjä olivat esimerkiksi veronkierron väheneminen ja kilpailuasetelman muuttuminen, kun harmaan talouden piirissä toimivien kilpailevien yritysten määrä toivottavasti vähenee. Yritykset mainitsivat haittoiksi muun muassa uudistuksesta johtuvat muutokset, jotka vaativat enemmän tarkkuutta. Muutoksia ovat esimerkiksi rahoituskulut ja lisääntynyt paperitöiden määrä.

Yritykset, joiden mielikuva käänteisestä arvonlisäverotuksesta oli negatiivinen, kokivat, että käänteinen arvonlisäveromenettely ei ratkaise lainkaan rakennusalan ongelmia. Neutraalin tai melko positiivisen mielikuvan omaavien yritysten mielestä uusi menettely ratkaisee rakennusalan ongelmia, kuten kuittikauppaa ja arvonlisäveroon liittyviä väärinkäytöksiä, jossain määrin tai jopa täysin. Yritykset ehdottivat muiksi ratkaisuksi rakennusalan ongelmiin eniten viranomaisvalvonnan lisäämistä ja tehostamista. Lisäksi ehdotettiin työsuojelupiirejä, sähköisiä kulkukortteja ja sitä, että rakennusalalla toimimisesta tehtäisiin luvanvaraista.

Kaikki kyselyyn vastanneet yritykset olivat sitä mieltä, että käänteinen arvonlisäveromenettely toimii jossain määrin käytännössä. Yksi vastaajista koki, että käänteisen menettelyn avulla arvonlisävero saataisiin urakkahintoihin. Toinen vastaaja perusteli vastustaan sillä, että byrokratia kasvaa uuden menettelyn seurauksena. Byrokratian lisääntyminen aiheuttaa sekaannuksia ja väärinkäytösten määrän kasvua.

5.3.2 Kyselyn tulosten vertailu julkisuudessa käytyyn keskusteluun

Kyselyn tuloksista heijastuivat yleisesti keskustelun aiheena olevat seikat, jotka koskevat käänteistä arvonlisäverotusta ja sen vaikutuksia. Eräät vastaajat ottivat esille sen, että käänteisen arvonlisäveron vaikutuksesta rakennusalan yritysten kilpailuasetelma muuttuu ja kilpailijat vähenevät, kun osa harmaan talouden piirissä toimivista yrityksistä saadaan pois. Lisäksi vastaajien mielestä valtio saa enemmän verotuloja verrattuna aiempaan, kun veronkierto hankaloituu. Myös rakennusliiton puheenjohtaja, Matti Harjuniemi, on sitä mieltä, että uudistus tuottaisi valtiolle lisää oikeita verotuloja. Harjuniemen mukaan tärkeää on myös se, että yritykset olisivat tasavertaisemmassa kilpailuasetelmassa kuin nyt, kun ainakin osa harmaasta taloudesta saataisiin karsittua. (Mänttari 2009.)

Valtiovarainministeri Jyrki Katainen on luvannut rakennusosalalle käänteisen arvonlisäveron lisäksi rekisteröitymisvelvoitetta. Toisin kun käänteinen arvonlisäverotus, rekisteröitymisvelvoitetta ei ole vielä otettu käyttöön eikä sen käyttöönottamisesta ole vielä tullut tarkempia tietoja. (Korhonen 2009.) Kyselyyn vastanneet yritykset olivat myös sitä mieltä, että rakennusalan yritysten toiminnan luvanvaraistaminen olisi hyvä tehoste käänteiselle arvonlisäverotukselle. Vastanneet yritykset olivat sitä mieltä, että käänteisellä arvonlisäverotuksella ei poisteta harmaata taloutta kokonaan vaan se tarvitsee rinnalleen muita tehokkaita valvontakeinoja, jotta harmaan talouden harjoittamista ei olisi yhtä helppoa aloittaa kuin tällä hetkellä. Erilaisten järjestelmien ja sääntöjen tehostamiseksi olisi hyvä lisätä resursseja oikeille viranomaisille.

Vuoden 2009 lopussa Rakennusteollisuus RT ry:n työmarkkinajohtaja Tapio Kari arvioi, että käänteisen arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotosta aiheutuisi yrityksille jopa kymmenien miljoonien eurojen suuruiset ylimääräiset kulut (Herrala 2009). Kun kyselyyn vastanneiden yritysten kuluarviota vertaa Karin arvioon, niin yleisesti voidaan todeta, että koko rakennusalan yritysten yhteenlasketut kokonaiskustannukset tulisivat olemaan miljoonien eurojen luokkaa käänteisen arvonlisäverojärjestelmän takia. Yhden yrityksen kustannukset järjestelmään siirtymisestä ovat tuhansia euroja. Lisäksi järjestelmän ylläpito aiheuttaa yksittäiselle yritykselle vuosittain tuhansien eurojen kulut.

Sähköiset henkilötunnisteet rakennustyömailla ovat olleet esillä julkisesti käydyssä keskustelussa, minkä lisäksi myös kyselyyn vastanneet kannattivat kyseistä menetelmää. Kaikilla rakennustyömailla työskentelevillä tulee olla kuvallinen henkilötunniste, josta käy ilmi henkilön ja hänen työnantajansa nimi tai se, onko työntekijä itsenäinen työsuorittaja. Tunnisteen on oltava aina näkyvillä, kun työntekijä liikkuu työmaalla. Henkilötunniste ei kuitenkaan ole sama asia kuin kulkulupa, koska luvan liikkua työmaalla antaa työmaan vastaava työnjohtaja eikä sitä välttämättä anneta kaikille kuvallisen henkilötunnisteen omaaville työntekijöille. (Henkilötunnisteet rakennustyömailla.) Rakennusliitto on ottanut kantaa henkilökorttia koskeviin kysymyksiin. Rakennusliitto ehdottaa esimerkiksi, että henkilökorttiin voitaisiin merkitä veronumero. Varsinkin ulkomaalaiset työntekijät joutuisivat hakemaan numeron verottajalta ennen kuin voivat aloittaa työskentelyn työmaalla. Veronumeron avulla viranomaisten olisi helppoa tarkistaa myös esimerkiksi se, ovatko työntekijän lakisääteiset verot ja maksut suoritettu säädyllisesti. (Korhonen 2010.)

5.4 Johtopäätökset

Rakennusala on yksi aloista, joilla esiintyy paljon harmaata taloutta sekä väärinkäytöksiä. Rakennusalan ominaisimmat väärinkäytökset liittyvät verojen ja lakisääteisten maksujen suorittamiseen. Etenkin arvonlisäveron tilitykseen on perinteisesti liittynyt ongelmia. Valtiolta on jäänyt saamatta verotuloja, koska jotkut yritykset eivät ole ollenkaan tilittäneet arvonlisäveroa valtiolle, mutta näiden yritysten asiakasyritykset ovat kuitenkin vähentäneet ostoihinsa sisältyneen arvonlisäveron. Ongelma on laaja, minkä vuoksi sitä vastaan on pyritty kamppailemaan talousrikostorjuntaohjelmilla sekä viranomaisvalvonnalla. Uusimpana aseena käyttöön otetaan käänteinen arvonlisäverotus.

Käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönotto tuo muutoksia alalla toimiville yrityksille. Yrityksille koituu kuluja esimerkiksi ohjelmistopäivitysten ja koulutusten takia. Suurin muutos, jonka käänteisen menettelyn käyttöönotto aiheuttaa alan toimijoille, on se, että rakennusalan yritykset valvovat entistä enemmän itse itseään. Oma valvonta tarkoittaa sitä, että laskutusvastuu säilyy aina myyjällä eli ostajan on tarkistettava laskun oikeellisuus ennen laskun maksamista.

Jo ennen käänteistä menettelyä rakennusalan yritykset olivat veloitettuja tilaajavastuulain nojalla tarkistamaan mahdollisten aliurakoitsijoidensa luotettavuus tutkimalla esimerkiksi niiden rekisteritietoja ja veloitteiden suorittamista. Epärehellisten toimijoiden on kuitenkin verrattain helppo kiertää tilaajavastuulaki käyttämällä vastaperustettuja yrityksiä, joista ei ole eikä tarvitsekaan vielä olla tietoja. Toisaalta, epärehellisten toimijoiden on mahdollista löytää porsaanreikiä myös käänteisestä arvonlisäverotuksesta. Yhden porsaanreiän mahdollistaa se, että käänteinen menettely koskee vain rakennuspalvelujen myyntiä. On siis mahdollista tekaista kuitti ja merkitä siihen ostetuksi tuotteeksi rakennuspalvelun sijasta tavara, jolloin epärehellinen toimija voi vähentää veron.

Käänteisen arvonlisäveromenettelyn käyttöönottoon liittyy vaikeuksia, mutta se lienee normaalia suurista muutoksista puhuttaessa. Menettelyn toimivuutta heikentäneen alussa jokseenkin epäselvä kuvaus rakennuspalveluista. Epäselvyys aiheuttaa vääriä laskutuksia, kun yritykset eivät tiedä tulisiko käyttää normaalia vai käännettä menettelyä. Rakennuspalvelujen määritelmän selkeyttämisen voisi uskoa helpottavan lain toimivuutta. Ainakin Ruotsissa käänteisen arvonlisäverotuksen on todettu toimineen tyydyttävästi rakennuspalvelujen määritelmän tarkentamisen jälkeen (Paakkanen 2009).

Käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönotolla pyritään hillitsemään harmaata taloutta, kuittikauppaa ja arvonlisäveroon liittyviä väärinkäytöksiä. Julkisuudessa käydyissä keskusteluissa useat tahot ovat tuoneet ilmi mielipiteensä siitä, että käänteinen menettely ei poista kokonaan harmaata taloutta tai kuittikauppaa. Käänteinen menettely kuitenkin hankaloittaisi jossain määrin epärehellistä toimintaa. Vaikka käänteinen arvonlisäverotus ei toimisikaan täysin niin kuin on suunniteltu, tuo se kuitenkin hyötyä. Suurin ja todennäköisesti suurin hyöty käännetyn menettelyn käyttöönotosta on valtiolle, jonka verotulojen tulisi kasvaa huomattavasti käänteisen arvonlisäverotuksen myötä.

Rakennusalan toimijat ovat olleet hieman menettelyn käyttöönottoa vastaan ja epäilleet sen toimivuutta. Kyselyyn vastanneiden yritysten voidaan kuitenkin sanoa olevan varovaisen positiivisia käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönoton tuomien muutosten suhteen. Yritykset uskovat käänteisen menettelyn vähentävän epärehellisten toimijoiden määrää ja näin parantavan kilpailuasetelmaa. Toisaalta vastanneet yritykset pe-

räänkuuluttavat vahvasti viranomaisvalvontaa käänteisen menettelyn rinnalle, jotta harmaan talouden kitkeminen olisi tehokkaampaa.

6 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotus

6.1 Arviointi

Tutkimuksen reliabiliteetti eli tutkimusmenetelmän tuottaman vastauksen luotettavuus oli kohtalainen. Kyselyn tulokset olivat sinänsä luotettavia, mutta vastausten vähäisen määrän takia niitä on vaikeaa yleistää. Reliabiliteetti kärsi siis jonkin verran alhaisen vastausprosentin vuoksi. Mikäli tutkimus toistettaisiin samansisältöisenä, tulokset olisivat samankaltaisia verrattuna tässä tutkimuksessa saatuihin vastauksiin. Korkeampi vastausprosentti olisi johtanut korkeampaan reliabiliteettiin.

Tutkimuksen sisäinen validiteetti oli melko vahva, koska kysymyksillä mitattiin sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ole mitenkään helposti yleistettävissä eli tutkimuksen ulkoinen validiteetti oli heikko. Heikon ulkoisen validiteetin taustalla oli alhainen vastausprosentti.

Tutkimus olisi voinut onnistua paremmin, jos kysymykset olisivat olleet helpommin ja nopeammin vastattavia. Luultavasti vastauksia olisi tullut enemmän, jos kysymykset olisivat olleet lähinnä määrällisiä. Lisäksi kyselyn ajankohdan olisi voinut ajoittaa paremmin. Kysely lähetettiin yrityksille kuukauden puolivälin paikkeilla, jolloin yritysten täytyy hoitaa edellistä kuukautta koskevia lakisääteisiä ilmoituksia. Vastausaikaa kyselyyn annettiin kaksi viikkoa, mutta saattaa olla, että joillekin yrityksille se oli liian vähän.

6.2 Jatkotutkimusehdotus

Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi olisi hyvä jos käänteisen arvonlisäverotuksen aiheuttamia muutoksia tutkittaisiin tarkemmin. Käänteisen menetelmän käyttöönoton jälkeen voisi tutkia sitä, pitivätkö yritysten tekemät kustannusarviot paikkansa ja muuttuivatko yritysten mielipiteet järjestelmästä. Lisäksi olisi mielenkiintoista saada tuloksia järjestelmän toimivuudesta, kun se on vakiintunut käyttöön.

Harmaan talouden kannalta tutkimuksen aihe voisi käsitellä esimerkiksi sitä, mitkä keinot ehkäisevät harmaata taloutta ja väärinkäytöksiä parhaiten. Tutkimuskysymyksenä voisi esimerkiksi olla käänteisen arvonlisäverojärjestelmän toimivuus yksinään. Lisäksi voisi kysyä, tarvitseeko käänteinen arvonlisäverojärjestelmä rinnalleen jonkin muun järjestelmän vai olisiko se hyvä korvata kokonaan jollakin täysin toisella järjestelmällä.

Lähteet

Ahlijärvi, Suvi & Joki-Korpela, Titta & Jokinen, Miika & Kontu, Jonna & Vilppula, Taru 2002. Käytännön arvonlisäverotus. KHT-Media Oy, Helsinki.

Aloittavan yrittäjän kysymyksiä arvonlisäverosta 2010. Verohallinto. Päivitetty 1.9.2010. [Http://vero.fi/nc/doc/download.asp?id=7436;103727](http://vero.fi/nc/doc/download.asp?id=7436;103727). Luettu 9.9.2010.

Alv-laiminlyönnit halutaan aisoihin rakennusalalla 2004. Tilastokeskus. Päivitetty 23.2.2004. [Http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_02_04_alv.html](http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_02_04_alv.html). Luettu 20.10.2010.

Arvonlisäverokantojen muutos 1.7.2010. Verohallinto. Päivitetty 14.4.2010. [Http://www.vero.fi/?article=9188&domain=VERO_MAIN&path=5,40,87&language=FIN](http://www.vero.fi/?article=9188&domain=VERO_MAIN&path=5,40,87&language=FIN). Luettu 10.11.2010.

Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501.

Arvonlisäverollisen toiminnan lopettaminen ja konkurssi 2010. Verohallinto. Päivitetty 1.7.2010. [Http://vero.fi/doc/download.asp?id=222;78244](http://vero.fi/doc/download.asp?id=222;78244). Luettu 10.9.2010.

Haapanen, Mikko & Tyynysniemi, Matti 2010. Näin puolueet torjusivat harmaata taloutta. Verkkouutinen. Päivitetty 30.8.2010. [Http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/08/nain_puolueet_torjusivat_harmaata_taloutta_1940879.html](http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/08/nain_puolueet_torjusivat_harmaata_taloutta_1940879.html). Luettu 1.10.2010.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta 2010. [Http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi20100041.pdf](http://www.edilex.fi/virallistieto/he/fi20100041.pdf). Luettu 20.10.2010.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi viranomaisten välisestä yhteistyöstä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. [Http://www.intermin.fi/intermin/images/nsf/files/9b47e27f7ea789acc22573f400336fbc/\\$file/hallituksen%20esitys%20virallistieto%20250108.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images/nsf/files/9b47e27f7ea789acc22573f400336fbc/$file/hallituksen%20esitys%20virallistieto%20250108.pdf). Luettu 29.9.2010.

Henkilötunnisteet rakennustyömailla. Rakennusteollisuus RT. [Http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%c3%b6markkinat/Henkil%c3%b6tunnisteet+rakennusty%c3%b6mailla/](http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%c3%b6markkinat/Henkil%c3%b6tunnisteet+rakennusty%c3%b6mailla/). Luettu 1.10.2010.

Herrala, Olli 2009. Rakennusala: Käännetty alv ei putsaa kuittikauppaa. Verkkouutinen. Päivitetty 25.1.2009. [Http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/11/28196](http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/11/28196). Luettu 20.10.2010.

Hirvonen, Markku & Lith, Pekka & Walden, Risto 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunta. [Http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=so17210161302877&cmd=download](http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=so17210161302877&cmd=download). Luettu 1.10.2010.

Holopainen, Jari 2010. Käännetty alv-velvollisuus vaatii taloushallinnolta tarkkuutta. Tilintarkastus (3), 12-15.

Kankaanranta, Terhi & Muttilainen, Vesa 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja.

Kirjanpitorikokset. Lakiasiaintoimisto Finsta. <http://www.talousrikos.fi/tietoa/kirjanpitorikokset/>. Luettu 23.9.2010.

Konkurssiasiamiehen toimisto. Konkurssiasiamiehen toimisto. <http://www.konkurssiasiamies.fi/>. Luettu 1.10.2010.

Korhonen, Anne 2009. Katainen aikoo esittää rakennusalalle käänteistä alv:tä. Verkkouutinen. Päivitetty 20.11.2009. <http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/talous/19758.html>. Luettu 14.12.2010.

Korhonen, Heikki 2010. Ulkomaalaisten veronumero saa paljon kannatusta. Verkkouutinen. Päivitetty 1.9.2010. <http://www.rakennusliitto.fi/mestalla/uutiset/?x2876736=3549837>. Luettu 10.11.2010.

Kuittikauppa. Rakennusteollisuus RT. Päivitetty 24.10.2007. <http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Haku>. Luettu 23.9.2010.

Kulla, Onni 2009. Käänteinen arvonlisäverotus rakennustoimialan näkökulmasta. Pro Gradu. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/45318/nbnfi-fe200905281566.pdf?sequence=3>. Luettu 9.9.2010.

Käännetty alv ei karkota konnia 2009. Kauppalehti.fi. Päivitetty 17.12.2009. <http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=2009/12/28995&ext=rss>. Luettu 20.10.2010.

Käännetty arvonlisäverovelvollisuus ei ole ratkaisu rakennusalan harmaalle taloudelle 2010. Elinkeinoelämän keskusliitto EK. Päivitetty 17.3.2010. http://www.ek.fi/www/fi/?we_objectID=11101. Luettu 20.10.2010.

Käännetty arvonlisäverovelvollisuus rakennusalalla 2006. Päivitetty 2.6.2006. <http://www.lvi-tu.fi/pdft/Kaannetty%20ALV%20rakennusalalla%202006%2006%2002.pdf>. Luettu 20.10.2010.

Käänteinen ALV uhkaa sittenkin tulla rakennusalalle – uusia rajanveto-ongelmia 2009. Suomen Yrittäjät. Verkkouutinen. Päivitetty 20.11.2009. <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/uutisarkisto/tiedote/?groupId=fefe50b4-2878-4e00-a3c3-a040462d6561&announcementId=57a6ae8e-1f4a-4688-b556-f0c245b8d0b6>. Luettu 20.10.2010.

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 22.12.2006/1233.

Linnakangas, Esko & Juanto, Leila 2004. Arvonlisäverotus ja muu kulutusverotus. 5. painos. Juridica-kirjasarja. Talentum, Helsinki.

Lith, Pekka 2005. Rakentamisen harmaa talous ja ulkomaisen työvoiman merkitys rakennustyömaille. Tutkimuksia ja raportteja. Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti, Helsinki. Projektiin viitattu teoksessa Kankaanranta, Terhi & Muttilainen, Vesa 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 86/2010.

Lith, Pekka 2008. Rakennusala muuttuvassa maailmassa 2008. Muistio ulkomaisesta työpanoksesta Suomessa ja yritystoimintaan liittyvistä pelisäännöistä, Helsinki. Muistioon viitattu teoksessa Kankaanranta, Terhi & Muttilainen, Vesa 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 86/2010.

Liuksiala, Aaro 2004. Rakennussopimukset. Käytännön käsikirja. 6. uusittu painos. Rakennustieto Oy, Helsinki.

Mattinen, Kati 2009. Verotili. Helsingin seudun kauppakamari/Helsingin kamari Oy ja Kati Mattinen, Helsinki.

Mänttari, Jarkko 2009. Rakennusalan huijarit kuriin käänteisen ALV:n avulla. Verkkouutinen. Päivitetty 20.11.2009. [Http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2053581/rakennusalan-huijarit-kuriinkaanteisen-alvn-avulla](http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2053581/rakennusalan-huijarit-kuriinkaanteisen-alvn-avulla). Luettu 20.10.2010.

Neljännesvuosi-ilmoitukset excel-taulukkolaskentapohjaa käyttäen. Rakennusteollisuus RT. [Http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%c3%b6markkinat/Harmaan+talouden+torjunta/Nelj%c3%a4nnesvuosi-ilmoitukset+EXCEL/](http://www.rakennusteollisuus.fi/RT/Ty%c3%b6markkinat/Harmaan+talouden+torjunta/Nelj%c3%a4nnesvuosi-ilmoitukset+EXCEL/). Luettu 1.10.2010.

Olkkola, Raija 2010. Arvonlisäverotus. Luentomateriaali. Metropolia ammattikorkeakoulu, Vantaa.

Rakennusteollisuus. Suomen teollisuusopas. [Http://www.teollisuusopas.com/yleistietoa/rakennusteollisuus/](http://www.teollisuusopas.com/yleistietoa/rakennusteollisuus/). Luettu 23.9.2010.

Rakentamisen toimialakatsaus I/2010. Tilastokeskus. Päivitetty 24.6.2010. [Http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-24_002.html?s=0](http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-24_002.html?s=0). Luettu 23.9.2010.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus 2006. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille. Sisäasiainministeriö. SM-2006-02150/ri-0. Tutkimukseen viitattu teoksessa Kankaanranta, Terhi & Muttilainen, Vesa 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja.

Tilaajavastuu.fi-palvelu. Suomen Tilaajavastuu. [Http://www.tilaajavastuu.fi/content/index.php/kysymykset.html](http://www.tilaajavastuu.fi/content/index.php/kysymykset.html). Luettu 1.10.2010.

Toimialaluokitus 2008. Tilastokeskus. [Http://www.stat.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/f.html](http://www.stat.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/f.html). Luettu 23.9.2010.

Tomperi, Soile 2009. Kehittyvä kirjanpito-taito. 12., uudistettu painos. Business Edita. Edita, Helsinki.

Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011. Päivitetty 17.12.2009. [Http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/\\$file/VNperiaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/$file/VNperiaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf). Luettu 29.9.2010.

Valtioneuvoston periaatepäätös talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi 2006. Päivitetty 9.2.2006. [http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/365bbddc6d6e00dec2257111003d3c6a/\\$file/valtioneuvoston%20periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s.doc.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/365bbddc6d6e00dec2257111003d3c6a/$file/valtioneuvoston%20periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s.doc.pdf). Luettu 5.10.2010.

Verohallituksen kannanottoja yritysverokysymyksiin 2003. Verohallinto. Päivitetty 31.12.2003. http://vero.fi/?article=2377&domain=VERO_MAIN&path=5,40,87&language=FIN. Luettu 9.9.2010.

Verotiliohjeet 2009. Verohallinto. Päivitetty 28.8.2009. <http://portal.vero.fi/Public/?contentid=7326&nodeid=7882>. Luettu 9.9.2010.

Verotiliverojen ilmoittaminen. Tilikeskus-Yhtiöt. <http://www.tilikeskus-yhtiot.fi/index.php?page=bc5272a1cafd12d7ff34aa3d073761f>. Luettu 9.9.2010.

Viranomaistoiminta harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa 2004. Valtiontalouden tarkastusvirasto. <http://www.vtv.fi/files/251/NettiPDFvtv76-2004.pdf>. Luettu 29.9.2010.

Vuorinen, Sami. Talousrikokset. <http://www.optula.om.fi/uploads/ufw4437.pdf>. Luettu 1.10.2010.

Vuosikertomus 2009. Verohallinto. <http://www.vero.fi/nc/doc/download.asp?id=7743;628443>. Luettu 20.10.2010.

Äärilä, Leena & Nyrhinen, Ritva 2010. Arvonlisäverotus käytännössä. 8., uudistettu painos. Praktika. WSOYpro, Helsinki.

E-kysely käänteisestä arvonlisäverotuksesta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia, millaisia kustannuksia käänteinen arvonlisäveromenetelmä aiheuttaa yrityksille. Lisäksi kartoitamme yritysten mielipiteitä uudesta menettelystä.

Tutkimustulokset käsitellään luottamuksellisesti. Tulokset julkaistaan osana opinnäyte-työtä siten, että yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa.

Taustatiedot

1. Yrityksen henkilöstön määrä (lkm)
2. Yrityksen liikevaihto (milj. €)

Käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönotto

3. Kuinka paljon muutoksia käänteisen arvonlisäveron käyttöönotto aiheuttaa yrityksellenne?

Paljon Melko paljon Melko vähän Vähän Ei lainkaan

3.1. Mitä muutoksia käänteinen arvonlisävero aiheuttaa (ohjelmistopäivitykset, laskumerkinntä yms.)?

3.2. Kuinka paljon kustannuksia arvioitte edellä mainitsemienne muutosten aiheuttavan (€)?

3.3. Miten aiotte rahoittaa muutoksien aiheuttamat kustannukset?

4. Kuinka paljon olette valmistautuneet käänteisen arvonlisäveron käyttöönottoon?

Paljon Melko paljon Melko vähän Vähän Ei lainkaan

4.1. Miten olette jo valmistautuneet käänteisen arvonlisäveron käyttöönottoon?

4.2. Miten aiotte vielä valmistautua käänteisen arvonlisäveron käyttöönottoon?

Mielipiteet käänteisestä arvonlisäverotuksesta

5. Millainen mielikuva teillä on käänteisestä arvonlisäverosta?

Positiivinen Melko positiivinen Neutraali Melko negatiivinen Negatiivinen

6. Miten paljon käänteisestä arvonlisäverosta on hyötyä yrityksellenne?

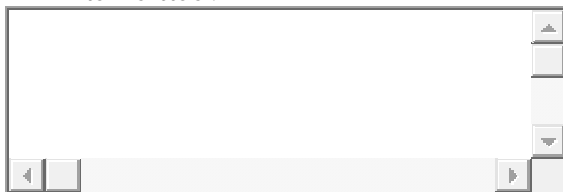
Paljon Melko paljon Melko vähän Vähän Ei lainkaan

6.1. Mitä hyötyä?

7. Miten paljon käänteisestä arvonlisäverosta on haittaa yrityksellenne?

Paljon Melko paljon Melko vähän Vähän Ei lainkaan

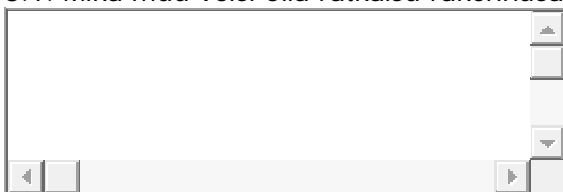
7.1. Mitä haittaa?

8. Ratkaiseeko käänteinen arvonlisäveromenettely rakennusalan ongelmia (alv. väärinkäytökset, kuittikauppa yms.)?

Kyllä Jossain määrin Ei

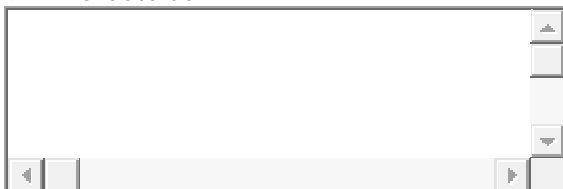
8.1. Mikä muu voisi olla ratkaisu rakennusalan ongelmiin?

9. Uskotteko, että käänteinen arvonlisäverotus toimii käytännössä?

Kyllä Jossain määrin Ei

9.1. Perustelut:

Kiitos vastauksestanne!